

การวินิจฉัยกฎหมายที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ
: บทบาทศาลรัฐธรรมนูญไทยในการพิทักษ์สิทธิเสรีภาพและหลักนิติธรรม

นายอดิเทพ อูยะพัฒน์¹
รองเลขาธิการสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

บทคัดย่อ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติรับรองหลักการสำคัญว่า รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญย่อมใช้บังคับมิได้ อำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญตกอยู่ในหน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งนับแต่ก่อตั้งศาลรัฐธรรมนูญเมื่อปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ได้มีคำวินิจฉัยจำนวนมากที่ชี้ขาดว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายบางมาตราขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือขัดต่อหลักสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

จากการศึกษาพบว่าศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยให้กฎหมายตกไปเพราะขัดต่อรัฐธรรมนูญจำนวน 33 คำวินิจฉัย ครอบคลุมรัฐธรรมนูญถึง 4 ฉบับ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 คำวินิจฉัยเหล่านี้มิได้เป็นเพียงการแก้ปัญหาเชิงคดี หากแต่ยังเป็นแรงผลักดันให้เกิดการแก้ไขกฎหมายที่ขัดแย้งต่อหลักสิทธิมนุษยชนสากล อาทิ การแก้ไขมาตรา 301 แห่งประมวลกฎหมายอาญา เรื่องการทำแท้ง และการแก้ไขมาตรา 1523 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรื่องสิทธิในการฟ้องหย่าและค่าทดแทน (คดีฟ้องชู้)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการ (1) ศึกษาพัฒนาการของคำวินิจฉัยที่ชี้ว่ากฎหมายขัดต่อรัฐธรรมนูญ (2) วิเคราะห์หลักการสำคัญที่ปรากฏในคำวินิจฉัย เช่น หลักความเสมอภาค หลักสิทธิเสรีภาพ หลักสันนิษฐานความบริสุทธิ์ และหลักความได้สัดส่วน เป็นต้น และ (3) ประเมินผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญในการพิทักษ์หลักนิติธรรม

¹ นิติศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับสอง) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, นิติศาสตรมหาบัณฑิต (สาขามหาชน) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิทยานิพนธ์ระดับดี, เนติบัณฑิตไทย, ประกาศนียบัตรบัณฑิตทางกฎหมายมหาชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และปัจจุบันกำลังศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารกระบวนการยุติธรรม คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ด้วยทุนของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

บทนำ

รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ องค์กรของรัฐและกฎหมายทั้งหลายต้องอยู่ภายใต้กรอบและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ หลักการนี้ถูกยืนยันไว้ทั้งในมาตรา 5 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และในรัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้า โดยบัญญัติว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญย่อมใช้บังคับมิได้ องค์กรที่มีหน้าที่สำคัญในการตีความและชี้ขาดว่ากฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ก็คือ “ศาลรัฐธรรมนูญ” อันถือเป็นองค์กรพิทักษ์รัฐธรรมนูญ (Guardian of the Constitution) ของประเทศ

การเกิดขึ้นของศาลรัฐธรรมนูญในประเทศไทยเริ่มต้นจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 อันเป็นรัฐธรรมนูญที่ได้รับการขนานนามว่าเป็น “รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน” เพราะเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น อีกทั้งยกระดับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพให้มีความชัดเจน ศาลรัฐธรรมนูญจึงเป็นสถาบันสำคัญในการปกป้องสิทธิของประชาชนโดยตรง

ภายหลังจากนั้น ศาลรัฐธรรมนูญยังคงสืบสานบทบาทในการตรวจสอบกฎหมายตามรัฐธรรมนูญฉบับต่อ ๆ มา ไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งเป็นฉบับปัจจุบัน คำวินิจฉัยที่ชี้ว่ากฎหมายขัดต่อรัฐธรรมนูญมีจำนวนรวมถึง 33 คำวินิจฉัย ซึ่งสะท้อนการพัฒนาการตีความสิทธิและหลักนิติธรรมของสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง

บทความนี้จะวิเคราะห์คำวินิจฉัยดังกล่าวโดยแบ่งเป็น 5 ส่วนสำคัญ ได้แก่ ส่วนแรก พัฒนาการของคำวินิจฉัย ส่วนที่สอง หลักการสำคัญที่ปรากฏ ส่วนที่สาม ผลสะท้อนทางกฎหมายและนโยบาย ส่วนที่สี่ การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ พร้อมข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เพื่อแสดงให้เห็นบทบาทเชิงรุกของศาลรัฐธรรมนูญในการพิทักษ์สิทธิเสรีภาพของประชาชน และส่วนสุดท้าย บทสรุปและข้อเสนอแนะ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ส่วนที่ 1

พัฒนาการของคำวินิจฉัยที่วินิจฉัยว่ากฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

1.1 ยุครัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นจุดเริ่มต้นของศาลรัฐธรรมนูญไทย คำวินิจฉัยสำคัญในยุคนี้ได้สร้างบรรทัดฐานใหม่ด้านสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค จำนวน 4 คำวินิจฉัย ได้แก่

คดีแรก

คดีการบังคับให้ฝ่ายหญิงต้องใช้ชื่อสกุลของสามี (คำวินิจฉัยที่ 21/2546)

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า บทบัญญัติมาตรา 12 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 ที่กำหนดให้ภรรยาต้องใช้นามสกุลสามีแต่เพียงฝ่ายเดียว เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างชายและหญิง ขัดต่อรัฐธรรมนูญ 2540 มาตรา 30 ที่บัญญัติรับรองความเสมอภาคระหว่างเพศ การวินิจฉัยนี้

ถือเป็นหมุดหมายสำคัญในการยกระดับสิทธิสตรีไทย นอกจากนั้น ยังแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดของสถาบันตุลาการด้านสิทธิของบุคคล โดยเปิดพื้นที่ให้เพศหญิงมีทางเลือกในเรื่องส่วนบุคคลมากขึ้น ถือเป็นก้าวสำคัญในการส่งเสริมหลักนิติธรรมที่เท่าเทียมกันและแสดงถึงการที่กฎหมายต้องปฏิบัติตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญ

คดีที่สอง

คดีสิทธิในการได้รับความยุติธรรมในกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร (คำวินิจฉัยที่ 24/2546)

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า กรณีพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 19 วรรคสาม ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ 2540 มาตรา 236 เนื่องจากขัดต่อหลักการที่ว่าผู้พิพากษาหรือตุลาการที่มีได้นั่งฟังพยานหลักฐานด้วยตนเอง ไม่สามารถมีอำนาจในการพิพากษาหรือวินิจฉัยคดีนั้นได้ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งมาตราดังกล่าวมิได้บัญญัติไว้เช่นนั้น คำวินิจฉัยนี้ สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการทางรัฐธรรมนูญในเรื่องสิทธิของผู้ต้องหาในกระบวนการพิจารณาคดี โดยเฉพาะในระบบศาลทหารซึ่งแม้มีกระบวนการเฉพาะของตน แต่ก็ต้องไม่ละเมิดหลักการพื้นฐานแห่งความยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญ

คดีที่สาม

คดีการเลือกปฏิบัติจากเชื้อชาติของบิดา และหลักความเสมอภาคทางกฎหมาย (คำวินิจฉัยที่ 45/2546)

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล พ.ศ. 2482 มาตรา 20 (1) ในส่วนที่บัญญัติให้ผู้มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าวต้องมีคุณสมบัติเพิ่มเติม ขัดต่อรัฐธรรมนูญ 2540 มาตรา 30 เพราะเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม อันเป็นผลจากการอิง “เชื้อชาติของบิดา” ซึ่งไม่ใช่เหตุแห่งความแตกต่างที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ส่วนในช่วงต้นที่บัญญัติว่า “ต้องมีสัญชาติไทยโดยการเกิด” ไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ จึงยังคงใช้บังคับต่อไป โดยในคำวินิจฉัยนี้ เป็นการยืนยันหลักสิทธิความเสมอภาคในสังคมประชาธิปไตย โดยชี้ว่าการนำเชื้อชาติของบิดามาเป็นเกณฑ์จำกัดสิทธิของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ขัดต่อหลักการในรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจน และแสดงถึงทิศทางของศาลรัฐธรรมนูญที่ให้ความสำคัญต่อสิทธิตามรัฐธรรมนูญมากกว่าบรรทัดฐานทางกฎหมายที่ล้าสมัย

คดีที่สี่

คดีการค้าขายแป้งข้าวหมักกับเสรีภาพทางอาชีพ (คำวินิจฉัยที่ 25/2547)

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า มาตรา 24 และมาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติสุรา พ.ศ. 2493 เฉพาะในส่วนที่หมายรวมถึง “แป้งข้าวหมัก” เป็นบทบัญญัติที่ขัดต่อหลักเสรีภาพในการประกอบอาชีพเกินความจำเป็น ตามรัฐธรรมนูญ 2540 มาตรา 50 เพราะเป็นการจำกัดเสรีภาพในการประกอบอาชีพและไม่ได้อยู่ในกรณียกเว้นที่รัฐธรรมนูญวางไว้ อันเป็นตัวอย่างสำคัญของการตีความรัฐธรรมนูญเพื่อปกป้องเสรีภาพในการประกอบอาชีพและการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยชี้ให้เห็นว่ากฎหมายซึ่งมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพต้องอยู่ภายใต้การกลั่นกรองตามรัฐธรรมนูญ และแม้จะเป็นกฎหมายเก่าก็อาจถูกวินิจฉัยว่าใช้บังคับมิได้หากขัดต่อหลักการดังกล่าว

1.2 ยุครัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

รัฐธรรมนูญ 2550 เพิ่มกลไกการตรวจสอบอำนาจรัฐและขยายสิทธิขั้นพื้นฐานมากขึ้น ศาลรัฐธรรมนูญมีบทบาทสำคัญในการชี้ขาดตามหลักที่ว่า รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ จำนวน 11 คำวินิจฉัย ดังนี้

คดีแรก

คดีร้านข้าวต้มในการจำกัดเวลาเปิดร้านอาหารกับหลักเสรีภาพทางอาชีพ (คำวินิจฉัยที่ 12/2552)

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า การจำกัดเวลาการขายอาหารหรือเครื่องดื่มตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 45 และฉบับที่ 252 ขัดต่อเสรีภาพในการประกอบอาชีพตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 43 และเกินความจำเป็น ไม่ได้สอดคล้องกับเหตุยกเว้นที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ 2550 มาตรา 43 วรรคสอง ประกอบกับละเมิดหลักความจำเป็นและกระทบสาระสำคัญหลักการจำกัดสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ 2550 มาตรา 29 วรรคหนึ่ง อีกด้วย อันเป็นหมุดหมายสำคัญที่ศาลรัฐธรรมนูญยืนหยัดต่อหลักเสรีภาพในการประกอบอาชีพและความสมเหตุสมผลของมาตรการควบคุมของรัฐ ถือเป็นประการประยุกต์ใช้หลักสิทธิรัฐธรรมนูญกับกฎหมายที่สืบเนื่องจากอำนาจพิเศษ และเน้นย้ำว่าการจำกัดสิทธิต้องผ่านการตรวจสอบอย่างเคร่งครัด

คดีที่สองถึงคดีที่เจ็ด

คดีสันนิษฐานความผิดอาญาจากสถานะของบุคคลในกฎหมาย

(คำวินิจฉัยที่ 12/2555, 5/2556, 10/2556, 11/2556 และ 19-20/2556)

ศาลรัฐธรรมนูญได้พิจารณากฎหมายหลายฉบับที่กำหนดบทสันนิษฐานว่าบุคคลมีความผิดโดยไม่ต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริง ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยการขายตรง กฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์ กฎหมายว่าด้วยการประกอบกิจการโทรคมนาคม กฎหมายว่าด้วยสถานบริการ และกฎหมายว่าด้วยปุ๋ย ศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่าบทบัญญัติดังกล่าวขัดต่อหลักสันนิษฐานความบริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) ตามรัฐธรรมนูญ 2550 มาตรา 39 และหลักกระบวนการยุติธรรมที่เป็นธรรม อันเป็นหมุดหมายสำคัญในการป้องกันการนำบทบัญญัติทางอาญาที่ขัดต่อหลักนิติธรรมมาใช้บังคับกับบุคคลโดยไม่มี การพิสูจน์ข้อเท็จจริง ศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้บทบาทอย่างเข้มแข็งในการควบคุมความสมดุลระหว่างการคุ้มครองผู้บริโภคกับการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาในกระบวนการยุติธรรม

คดีที่แปด

ความพิการกับสิทธิในการเข้าสู่ตำแหน่งตุลาการ (คำวินิจฉัยที่ 15/2555)

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ถ้อยคำ “มีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ” เป็นบทบัญญัติที่กว้างขวางและเปิดช่องให้ใช้ดุลพินิจอย่างไม่จำกัด อาจนำไปสู่การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อผู้มีความพิการ อันขัดต่อรัฐธรรมนูญ 2550 มาตรา 30 วรรคสาม และพันธกรณีตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการของสหประชาชาติ ซึ่งประเทศไทยให้สัตยาบันแล้ว บทบัญญัตินี้ขัดแย้งกับบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และไม่สามารถใช้บังคับได้ อันเป็นหลักหมุดสำคัญของการคุ้มครองสิทธิเสมอภาค

ของบุคคลผู้พิการในประเทศไทย ศาลรัฐธรรมนูญได้วางแนวทางว่า การจำกัดสิทธิต้องชัดเจน ไม่เลือกปฏิบัติ และสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนากฎหมายและนโยบายที่มีผลกระทบต่อคนพิการต่อไป

คดีที่เก้า

คดีความเสมอภาคทางภาษีกับสิทธิเสรีภาพของหญิงมีสามี (คำวินิจฉัยที่ 17/2555)

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ประมวลรัษฎากร มาตรา 57 ตรี และมาตรา 57 เบญจ ขัดต่อรัฐธรรมนูญ 2550 มาตรา 30 เรื่องความเสมอภาค และการไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่าการรวมรายได้ของภริยาเข้าเป็นของสามี และให้ภริยารับผิดชอบภาษีในกรณีที่สามีค้างชำระ แม้ไม่ได้มีส่วนรู้เห็น เป็นการไม่ยุติธรรม การจำกัดให้เฉพาะภริยาที่มีรายได้ตามรัฐธรรมนูญ 2550 มาตรา 40 (1) เท่านั้นที่สามารถแยกยื่นรายการเสียภาษีได้ ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมและขัดหลักสิทธิเสรีภาพในการประกอบอาชีพ อันเป็นหลักช่วยในการสร้างความเสมอภาคทางภาษีระหว่างหญิงมีสามีกับบุคคลอื่น โดยชี้ให้เห็นว่า แม้บทบัญญัติทางภาษีจะมีเจตนารมณ์เพื่อประโยชน์ของรัฐ แต่ต้องไม่เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพหรือเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ทั้งยังสะท้อนถึงความจำเป็นในการปรับปรุงกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาคทางเพศในสังคมไทยยุคใหม่

คดีที่สิบ

คดีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมระหว่างประเทศกับกฎหมายความร่วมมือทางอาญา (คำวินิจฉัยที่ 4/2556)

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. 2535 มาตรา 41 ซึ่งบัญญัติให้พยานหลักฐานและเอกสารที่ได้ตามพระราชบัญญัตินี้ถือว่าเป็นพยานหลักฐานที่รับฟังได้ตามกฎหมาย ขัดต่อรัฐธรรมนูญ 2550 มาตรา 3 วรรคสอง มาตรา 29 และมาตรา 40 (2) (3) (4) และ (7) เนื่องจากเป็นบทบัญญัติที่บังคับให้ศาลและจำเลยต้องยอมรับพยานหลักฐานที่จำเลยไม่มีโอกาสถามค้าน ตรวจสอบ หรือตรวจเอกสารประกอบอย่างเพียงพอ เป็นการจำกัดสิทธิในกระบวนการยุติธรรมที่ไม่เป็นธรรม อีกทั้งไม่สอดคล้องกับหลักการในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ข้อ 14.3 อันสะท้อนแนวคิดว่าความร่วมมือระหว่างประเทศในคดีอาญาต้องไม่กลายเป็นช่องทางในการลดทอนสิทธิของผู้ต้องหา ศาลรัฐธรรมนูญได้แสดงบทบาทอย่างแข็งขันในการตีความกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรม และหลักสิทธิมนุษยชนที่รับรองไว้ทั้งในรัฐธรรมนูญและพันธกรณีระหว่างประเทศ

คดีที่สิบเอ็ด

คดีสิทธิในทรัพย์สินกับอำนาจรัฐเรื่องการวางท่อน้ำโดยไม่จ่ายค่าทดแทน (คำวินิจฉัยที่ 13/2556)

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า มาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติการประปาส่วนภูมิภาค พ.ศ. 2522 เฉพาะในส่วนที่ไม่กำหนดให้ต้องจ่ายค่าทดแทนในกรณีการวางท่อน้ำที่มีขนาดเล็กกว่า 80 ซม. เป็นการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินเกินความจำเป็น ขัดต่อรัฐธรรมนูญ 2550 มาตรา 41 (สิทธิในทรัพย์สิน) มาตรา

29 (การจำกัดสิทธิต้องไม่กระทบสาระสำคัญ) และมาตรา 3 วรรคสอง (หลักนิติธรรม) อันเป็นเป็นตัวอย่างสำคัญของการตีความกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบริการสาธารณะให้สอดคล้องกับสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ศาลรัฐธรรมนูญได้เน้นว่าการใช้ที่ดินเพื่อประโยชน์ของรัฐต้องไม่ละเมิดสิทธิของเอกชนเกินสมควร และรัฐต้องรับผิดชอบในการชดเชยอย่างเหมาะสม

1.3 ยุครัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557

แม้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว 2557 มีวัตถุประสงค์เพื่อรองรับสถานการณ์พิเศษ แต่ศาลรัฐธรรมนูญยังคงทำหน้าที่ในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย จำนวน 1 คำวินิจฉัย ได้แก่

คดีกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ (กฎหมายอ้าว) (คำวินิจฉัยที่ 3/2559)

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า บทบัญญัติที่สันนิษฐานว่าบุคคลมีความผิดโดยไม่ต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริง ศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่าบทบัญญัติดังกล่าวขัดต่อหลักสันนิษฐานความบริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) ตามรัฐธรรมนูญ 2550 มาตรา 39 และหลักกระบวนการยุติธรรมที่เป็นธรรม เช่นเดียวกับกรณีคำวินิจฉัยที่ 12/2555, 5/2556, 10/2556, 11/2556 และ 19-20/2556

1.4 ยุครัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

รัฐธรรมนูญ 2560 เป็นฉบับที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน ศาลรัฐธรรมนูญมีบทบาทอย่างต่อเนื่องในการพิทักษ์สิทธิและหลักนิติธรรม โดยมีคำวินิจฉัยสำคัญหลายคดี จำนวน 17 คำวินิจฉัย ได้แก่

คดีที่หนึ่งและสอง

การใช้กฎหมายที่เป็นคุณต่อจำเลยในคดีอาญาเสพติด (คำวินิจฉัยที่ 6-7/2561)

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติอาญาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2560 มาตรา 8 วรรคหนึ่ง ที่กำหนดว่าไม่ให้นำบทบัญญัติที่แก้ไขเพิ่มเติม (เช่น มาตรา 15 วรรคสาม) ซึ่งเป็นบทที่ผ่อนปรนและเปิดโอกาสให้จำเลยพิสูจน์เจตนา มาใช้บังคับแก่คดีที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา ก่อน พระราชบัญญัตินี้ มีผลใช้บังคับ ขัดต่อรัฐธรรมนูญ 2560 มาตรา 26 และมาตรา 29 วรรคสอง เฉพาะในส่วนที่ไม่ให้นำบทบัญญัติที่เป็นคุณ (เช่น มาตรา 15 วรรคสามใหม่) มาใช้บังคับแก่คดีที่ยังไม่ถึงที่สุด (เช่น อยู่ในชั้นอุทธรณ์ หรือฎีกา) อย่างไรก็ดี มาตรา 8 ไม่ขัดรัฐธรรมนูญ หากใช้กับคดีที่ถึงที่สุดแล้ว เพราะต้องเคารพ “ความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา” และหลักความมั่นคงของกระบวนการพิจารณาคดี อันเป็นการใช้หลักสิทธิมนุษยชน และหลักกฎหมายอาญาสากลในการพิจารณาว่ากฎหมายที่เป็นคุณต้องสามารถนำมาใช้ในคดีที่ยังไม่ถึงที่สุด ศาลรัฐธรรมนูญได้แสดงบทบาทสำคัญในการสร้างสมดุลระหว่างการบังคับใช้กฎหมายอาญาเสพติดอย่างเด็ดขาด กับหลักความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรม

คดีที่สาม

สิทธิในร่างกายกับอำนาจรัฐกรณีการพิมพ์ลายนิ้วมือกับการบังคับในคดีอาญา (คำวินิจฉัยที่ 2/2562)

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ประกาศคณะปฏิรูปการปกครอง ฉบับที่ 25 พ.ศ. 2549 ที่กำหนดให้การไม่พิมพ์ลายนิ้วมือเป็นความผิดอาญา เป็นการจำกัดสิทธิในชีวิตและร่างกายเกินกว่าความจำเป็น และขัดต่อหลักนิติธรรม อีกทั้งมีมาตรการทางกฎหมายอื่นที่บังคับใช้ได้โดยไม่ต้องกำหนดโทษอาญา เช่น มาตรา 131/1 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่ให้ใช้ผลการตรวจในทางเสียแก่จำเลยได้ หากไม่ยินยอมตรวจ จึงวินิจฉัยว่าบทบัญญัติดังกล่าวขัดรัฐธรรมนูญ 2560 มาตรา 3 วรรคสอง มาตรา 26 วรรคหนึ่ง และมาตรา 28 วรรคหนึ่ง ไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยมาตรา 29 วรรคสี่ อีก อันเป็นหมุดหมายสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าการปกป้องกระบวนการยุติธรรมต้องไม่ล่วงละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานโดยไม่จำเป็น ศาลรัฐธรรมนูญใช้หลักสัดส่วนและนิติธรรมในการควบคุมการใช้อำนาจของรัฐโดยเฉพาะในคดีที่เกี่ยวกับการบังคับใช้มาตรการกับผู้ถูกกล่าวหา

คดีที่สี่

คดีสิทธิในร่างกายของหญิงกับการยุติการตั้งครรภ์ (คำวินิจฉัยที่ 4/2563)

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า มาตรา 301 แห่งประมวลกฎหมายอาญาที่กำหนดโทษหญิงทำแท้งเป็นการจำกัดสิทธิในร่างกายและสุขภาพเกินสมควร ขัดต่อรัฐธรรมนูญ 2560 มาตรา 28 และมาตรา 32 ซึ่งนำไปสู่การแก้ไขกฎหมายในเวลาต่อมา อันเป็นหลักหมุดสำคัญที่เปลี่ยนผ่านนโยบาย “ห้ามทำแท้งเด็ดขาด” ไปสู่การคุ้มครองสิทธิในร่างกายและเสรีภาพในการตัดสินใจของหญิงไทย เป็นการยืนยันว่ารัฐต้องใช้กฎหมายเท่าที่จำเป็น เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และยึดหลักความสมดุลระหว่างสิทธิของหญิงกับสิทธิของทารกในครรภ์

คดีที่ห้าถึงแปด

การไม่จำแนกประเภทความผิด และไม่กำหนดระยะเวลาการจำกัดสิทธิ กับสิทธิสมัครเป็นผู้ใหญ่บ้านกรณีกฎหมายเลือกตั้ง กฎหมายยาเสพติด และกฎหมายป่าไม้ (คำวินิจฉัยที่ 13/2563, 7-8/2565, 5/2567)

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 มาตรา 12 (11) ที่กำหนดลักษณะต้องห้ามสำหรับผู้สมัครเป็นผู้ใหญ่บ้าน หากเคยกระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายเลือกตั้ง โดยไม่จำแนกฐานความผิดหรือระยะเวลา ถือเป็น การ “จำกัดสิทธิเกินสมควรแก่เหตุ” ขัดต่อหลักความได้สัดส่วนและหลักนิติธรรมในรัฐธรรมนูญ 2560 มาตรา 26 วรรคหนึ่ง แม้การคัดกรองคุณสมบัติผู้ดำรงตำแหน่งจะเป็นเรื่องจำเป็น แต่ต้องมี “ระดับความผิด” และ “กรอบเวลา” ที่เหมาะสม อันเป็นคำวินิจฉัยสำคัญที่สะท้อนการยึดหลักสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ โดยศาลรัฐธรรมนูญแสดงบทบาทในการควบคุมการจำกัดสิทธิที่ไม่จำแนกฐานความผิดและไม่กำหนดระยะเวลาอย่างชัดเจน ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิรูปเกณฑ์คุณสมบัติบุคคลในการดำรงตำแหน่งในท้องถิ่นให้เป็นธรรมมากขึ้น

คดีที่เก้า

คดีอำนาจกรรมการในรัฐธรรมนูญใหม่เรื่องอำนาจออกคำสั่งเรียก (คำวินิจฉัยที่ 17/2563)

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า มาตรา 5 มาตรา 8 และมาตรา 13 ของพระราชบัญญัติคำสั่งเรียกของคณะกรรมการของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา พ.ศ. 2554 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ 2560 มาตรา 129 เหตุผลหลักคือ การใช้คำว่า “อำนาจเรียก” แทน “คำสั่งเรียก” ในรัฐธรรมนูญใหม่แสดงถึงการลดระดับอำนาจของกรรมการ การกำหนดโทษทางอาญาแก่ผู้ไม่ปฏิบัติตามจึงเกินสมควรแก่เหตุ ไม่สอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วน และกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล อันสะท้อนความพยายามของศาลรัฐธรรมนูญในการวางขอบเขตอำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติอย่างมีสมดุลกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน และย้ำว่าการตรวจสอบต้องกระทำโดยไม่ละเมิดสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองในรัฐธรรมนูญใหม่ เป็นคำวินิจฉัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของคณะกรรมการทุกคณะในรัฐสภา

คดีที่สิบ

คดีความผิดฐานไม่มารายงานตัวกับบทบัญญัติที่ขัดหลักนิติธรรม (คำวินิจฉัยที่ 30/2563)

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ประกาศ คสช. ฉบับที่ 29/2557 และ 41/2557 เฉพาะในส่วนโทษทางอาญา ขัดต่อรัฐธรรมนูญ 2560 มาตรา 26 เป็นการกำหนดโทษอาญา “โดยไม่แจ้งเหตุแห่งคำสั่งเรียก” ไม่ได้สัดส่วนกับการกระทำ และไม่จำเป็นในสถานการณ์ปัจจุบัน นอกจากนี้ ประกาศ คสช. ฉบับที่ 29/2557 ขัดต่อรัฐธรรมนูญ 2560 มาตรา 29 วรรคหนึ่ง เนื่องจากการกำหนดโทษอาญาย้อนหลัง คำสั่งให้มารายงานตัวเกิดขึ้นก่อนประกาศมีผลบังคับ และฝ่าฝืนหลัก “ไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” อันเป็นกรณีตัวอย่างสำคัญของการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการใช้อำนาจพิเศษในช่วงเปลี่ยนผ่านการเมือง ศาลรัฐธรรมนูญได้ยืนยันว่าการใช้กฎหมายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพต้องอยู่ภายใต้หลักนิติธรรม ความจำเป็น และความได้สัดส่วน ทั้งยังยืนยันหลักห้ามกำหนดโทษย้อนหลัง ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานในรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยทั่วโลก

คดีที่สิบเอ็ด

คดีการเวนคืนโดยไม่รับค่าทดแทนกับหลักสิทธิในทรัพย์สิน (คำวินิจฉัยที่ 2/2564)

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2530 มาตรา 34 ที่กำหนดให้ผู้มีสิทธิในเงินค่าทดแทนต้องมายื่นขอรับภายใน 10 ปี มิฉะนั้นเงินจะตกเป็นของแผ่นดิน ย่อมเป็นบทบัญญัติที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ 2560 มาตรา 26 วรรคหนึ่ง เพราะเป็นการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินโดยไม่ได้สัดส่วน มิได้คำนึงถึงข้อจำกัดหรืออุปสรรคของผู้มีสิทธิ เช่น กรณีที่มีเหตุขัดข้องเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์และการตกเป็นของแผ่นดินโดยไม่มีค่าทดแทนที่เป็นธรรม ถือเป็นกรณีการลิดรอนสิทธิของเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ อันสะท้อนจุดยืนที่ชัดเจนของศาลรัฐธรรมนูญในการปกป้องสิทธิในทรัพย์สินและคุ้มครองบุคคลผู้ได้รับผลกระทบจากกระบวนการเวนคืนที่ไม่เป็นธรรม ถือเป็นหลักหมุดในการปฏิรูปกระบวนการจ่ายเงินค่าทดแทนและการออกแบบกฎหมายเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ในอนาคต

คดีที่สิบสอง

คดีภาษีกับการพอกเงินเกี่ยวกับมาตรา 37 ตรี แห่งประมวลรัษฎากร (คำวินิจฉัยที่ 8/2564)

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ประมวลรัษฎากร มาตรา 37 ตรี ที่กำหนดให้ความผิดเกี่ยวกับภาษีเป็นความผิดมูลฐานตามกฎหมายพอกเงิน โดยให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐดำเนินมาตรการทางแพ่งต่อทรัพย์สิน เช่น การยึด आयัด หรือร้องขอต่อศาลให้ตกเป็นของแผ่นดิน โดยอาศัย “หลักฐานอันควรเชื่อ” โดยไม่ต้องพิสูจน์เจตนา ขัดต่อรัฐธรรมนูญ 2560 มาตรา 26 และมาตรา 37 เป็นการเพิ่มภาระและจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ขัดต่อหลักความได้สัดส่วนและหลักนิติธรรม กระทบต่อสิทธิในทรัพย์สินที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ และมาตรา 37 ตรี ไม่ขัดต่อมาตรา 27 และมาตรา 29 ศาลเห็นว่าการพิจารณาทรัพย์สินในทางแพ่งไม่ถือเป็นโทษทางอาญา ให้สิทธิแก่เจ้าของทรัพย์สินในการพิสูจน์ความสุจริตในกระบวนการศาลแพ่งแล้ว อันเป็นตัวอย่างสำคัญของการตีความบทบัญญัติกฎหมายภายในที่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนและหลักนิติธรรมระดับสากล แม้รัฐจะมีพันธกรณีระหว่างประเทศ แต่การจำกัดสิทธิเสรีภาพต้องผ่านการออกแบบกฎหมายที่ชัดเจน โปร่งใส และสมดุลระหว่างอำนาจรัฐกับสิทธิประชาชน

คดีที่สิบสามและสิบสี่

คดีฎีกาคดีทุจริตและค้ำมนุษย์ (คำวินิจฉัยที่ 22/2565 และ 7/2567)

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า มาตรา 46 วรรคสี่ แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 และมาตรา 45 วรรคสี่ แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ำมนุษย์ พ.ศ. 2559 ตามลำดับ ที่บัญญัติให้อัยการสูงสุดหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายมีอำนาจรับรองฎีกาของพนักงานอัยการลงลายมือชื่อรับรองฎีกาของพนักงานอัยการว่ามีเหตุอันควรที่ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัย ซึ่งเป็นการบัญญัติให้ศาลฎีกาต้องรับฎีกานั้นโดยไม่ต้องใช้ดุลพินิจ ที่บัญญัติให้อัยการสูงสุด และให้ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญจนศาลฎีกา รับฎีกา เป็นการกำหนดให้ฝ่ายโจทก์มี “เส้นทางฎีกา” ที่แตกต่างจากฝ่ายจำเลย โดยไม่มีการใช้ดุลพินิจของศาล เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมอันเนื่องจาก “สถานะของบุคคล” คือ อัยการในฐานะโจทก์ กับจำเลย ขัดต่อหลักความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม อันเป็นพัฒนาการสำคัญของหลักการในรัฐธรรมนูญไทยที่รับรองสิทธิของบุคคลในกระบวนการยุติธรรม โดยเน้นหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติ บทบัญญัติที่ให้ “อัยการสูงสุดรับรองฎีกาได้ฝ่ายเดียว” จึงขัดต่อหลักสิทธิขั้นพื้นฐานและจำเป็นต้องถูกปรับปรุงให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ

คดีที่สิบห้า

คดีหลักความได้สัดส่วนในการจำกัดสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง

(คำวินิจฉัยที่ 5/2566)

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า มาตรา 50 (21) แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 26 วรรคหนึ่ง เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกินความจำเป็น ไม่มีเหตุผลรองรับที่สมดุลกับหลักความได้สัดส่วน เป็นการเพิ่มภาระและกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แตกต่างจากบทบัญญัติที่ใช้กับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา ซึ่งเมื่อพ้นจากการถูกเพิกถอนสิทธิแล้วสามารถสมัครได้ทันที แม้มีเจตนาเพื่อป้องกันการทุจริต แต่การกำหนดห้ามสมัครซ้ำ

อีก 5 ปี หลังพ้นโทษ เป็นการยืดระยะเวลาการลงโทษที่เกินควร และไม่สอดคล้องกับหลักการกฎหมายเลือกตั้งทั่วไป เป็นตัวอย่างของการควบคุมการออกกฎหมายที่จำกัดสิทธิประชาชนไม่ให้เกินขอบเขตที่จำเป็น ในเรื่องนี้ศาลรัฐธรรมนูญใช้หลักความได้สัดส่วน (proportionality) และหลักไม่ให้เกิดโทษซ้ำ (non bis in idem) เพื่อพิทักษ์สิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับท้องถิ่นอย่างสมดุล

คดีที่สิบหก

คดีการดำเนินการทางวินัยโดย ก.ต. ต่อเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม (คำวินิจฉัยที่ 8/2567)

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า มาตรา 22 (1) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 ซึ่งให้อำนาจ ก.ต. ดำเนินการทางวินัยต่อเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม ขัดต่อรัฐธรรมนูญ 2560 มาตรา 26 (การจำกัดสิทธิต้องไม่เกินสมควรแก่เหตุ) มาตรา 27 (หลักความเสมอภาค) มาตรา 193 และมาตรา 196 (หลักความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการศาล) เนื่องจาก

(1) บทบัญญัติที่ให้อำนาจ ก.ต. ดำเนินการทางวินัยแก่เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม ขัดต่อรัฐธรรมนูญ 2560 มาตรา 26 และมาตรา 27 เนื่องด้วยเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อข้าราชการศาลยุติธรรมประเภทบริหาร ไม่มีเหตุผลชอบธรรมที่ทำให้ข้าราชการฝ่ายตุลาการ ต้องถูกดำเนินการทางวินัยโดย ก.ต. ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมเฉพาะฝ่ายตุลาการ และเป็นการเพิ่มภาระโดยไม่สมควรแก่เหตุและขัดต่อหลักนิติธรรม และ

(2) ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 193 และมาตรา 196 เนื่องจากรัฐธรรมนูญรับรองให้ศาลมีหน่วยงานตุลาการที่ “เป็นอิสระ” โดยแยกจากการควบคุมของผู้พิพากษา และการให้ ก.ต. มีอำนาจต่อเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมจึงเป็นการขยายขอบเขตอำนาจเกินกว่าที่รัฐธรรมนูญอนุญาต

คดีที่สิบเจ็ด

คดีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมในกฎหมายครอบครัวตามมาตรา 1523 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (คำวินิจฉัยที่ 13/2567)

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า บทบัญญัติที่ห้ามสามีฟ้องหย่าได้แต่ฝ่ายเดียวหากภริยาประพฤติผิดทางชู้สาว โดยไม่ให้สิทธิภริยาฟ้องหย่าในกรณีเดียวกัน เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ ขัดต่อรัฐธรรมนูญ 2560 มาตรา 27 วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม ถือเป็นหมุดหมายที่สำคัญในการปฏิรูป “ความสัมพันธ์ในครอบครัว” ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและพันธกรณีระหว่างประเทศ โดยศาลรัฐธรรมนูญชี้ชัดว่าความเสมอภาคในกฎหมายไม่ควรหยุดอยู่แค่ “สิทธิฟ้อง” แต่ต้องรวมถึง “สิทธิในการได้รับการปกป้องจากบุคคลภายนอก” อย่างเท่าเทียมไม่ว่าจะเป็นเพศใดหรืออยู่ในสถานะใด

บทสรุป

พัฒนาการของคำวินิจฉัยที่วินิจฉัยว่ากฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญการเกิดขึ้นของศาลรัฐธรรมนูญในประเทศไทย โดยเริ่มต้นจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

อันเป็นรัฐธรรมนูญที่ได้รับการขนานนามว่าเป็น “รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน” ที่เน้นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ โดยเป็นจุดเริ่มต้นของศาลรัฐธรรมนูญไทยอันเป็นสถาบันสำคัญในการปกป้องสิทธิของประชาชนโดยตรง หลักจากนั้นศาลรัฐธรรมนูญยังคงสืบสานบทบาทในการตรวจสอบกฎหมายตามรัฐธรรมนูญต่อมาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน คำวินิจฉัยที่ชี้ว่ากฎหมายขัดต่อรัฐธรรมนูญมีจำนวนมากถึง 33 คำวินิจฉัย ซึ่งสะท้อนการพัฒนาการตีความสิทธิ เสรีภาพ และหลักนิติธรรม ของสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ สามารถจำแนกออกเป็นหลักการสำคัญได้ 4 กรณี ได้แก่ 1. ความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ (The supreme of the land) 2. การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) สิทธิ (Right) เสรีภาพ (Liberty) และความเสมอภาค (Equality) 3. กระบวนการนิติธรรม (Due process of Law) และ 4. การแบ่งแยกการใช้อำนาจ (Separation of Powers) ซึ่งได้กล่าวต่อไปในส่วนที่สอง

ส่วนที่สอง

หลักการสำคัญที่ปรากฏในคำวินิจฉัย

การวินิจฉัยว่ากฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญของศาลรัฐธรรมนูญของไทยมิได้เป็นเพียงการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในเชิงรูปแบบ หากแต่สะท้อนถึง “หลักการพื้นฐานทางรัฐธรรมนูญ” ที่ศาลรัฐธรรมนูญยึดถือเป็นแนวทางวินิจฉัย ซึ่งจากการศึกษาคำวินิจฉัยทั้ง 33 คำวินิจฉัย สามารถจำแนกออกเป็นหลักการสำคัญได้ 4 กรณี ได้แก่ 2.1 ความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ (The supreme of the land) 2.2 การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) สิทธิ (Right) เสรีภาพ (Liberty) และความเสมอภาค (Equality) 2.3 กระบวนการนิติธรรม (Due process of Law) และ 2.4 การแบ่งแยกใช้อำนาจ (Separation of Powers) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 ความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ (The supreme of the land)

หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ หมายความว่า รัฐธรรมนูญได้รับการยอมรับว่าเป็นกฎหมายที่อยู่ในลำดับสูงสุดในระบบกฎหมายของรัฐ และในกรณีที่มีความขัดแย้งระหว่างกฎหมายกับรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญย่อมอยู่ในฐานะที่มาก่อน ซึ่งผลทำให้กฎหมายซึ่งขัดกับรัฐธรรมนูญนั้นตกเป็นโมฆะหรือไม่อาจบังคับใช้ได้²

ทั้งนี้ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 5 วรรคหนึ่ง ก็ได้บัญญัติรองรับหลักการนี้ว่า “รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎหรือข้อบังคับ หรือการกระทำใด ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติหรือการกระทำนั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้”

แนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ตามหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ (The supreme law of the land) ซึ่งอาจแบ่งออกเป็น 2 กรณี ได้แก่ (1) กรณีที่วินิจฉัยเกี่ยวกับสถานะของคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือประกาศของคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ก่อนและหลังมีรัฐธรรมนูญ และ (2) กรณีที่วินิจฉัยว่า “บทบัญญัติแห่งกฎหมาย” ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

(1) กรณีที่วินิจฉัยเกี่ยวกับสถานะของคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ก่อนและหลังมีรัฐธรรมนูญ

แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 279 วรรคสอง จะบัญญัติว่า “บรรดาการใด ๆ ที่ได้รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) พุทธศักราช 2558 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2559 ว่าเป็นการชอบด้วยรัฐธรรมนูญและกฎหมาย รวมทั้งการ

² Ekkehart Stein, Staatsrecht, 14 Aufl., Tübingen 1993; S.13. อ้างถึงใน บรรเจิด สิงคะเนติ. หลักกฎหมายมหาชน หลักนิติธรรม/นิติรัฐ ในฐานะ “เกณฑ์” จำกัดอำนาจรัฐ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : วิญญูชน. 2568. หน้า 77.

กระทำที่เกี่ยวเนื่องกับกรณีดังกล่าว ให้ถือว่าการนั้นและการกระทำนั้นชอบด้วยรัฐธรรมนูญนี้และกฎหมาย” ก็ตาม เพื่อให้เป็นไปตามหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ (The supreme law of the land) ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 5 และหลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 3 วรคสอง ศาลรัฐธรรมนูญก็ได้เข้าไปตรวจสอบสถานะของคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือประกาศของคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ว่ามีปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่ จำนวน 2 คำวินิจฉัย ดังนี้

คำวินิจฉัยที่ 2/2562

เรื่อง ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 25 เรื่อง การดำเนินการเกี่ยวกับการยุติธรรมทางอาญา ลงวันที่ 29 กันยายน พุทธศักราช 2549 เฉพาะในส่วนที่กำหนดให้เป็นความผิดและโทษทางอาญา ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 3 มาตรา 26 มาตรา 28 วรรคหนึ่ง และมาตรา 29 วรรคสี่ หรือไม่ (สิทธิในร่างกายกับอำนาจรัฐกรณีการพิมพ์ลายนิ้วมือกับการบังคับในคดีอาญา)

ศาลรัฐธรรมนูญได้วางหลักว่า เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองและคุ้มครองไว้โดยเฉพาะสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายกับประโยชน์ส่วนรวมของรัฐตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายนี้แล้วเห็นว่า ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 25 เรื่อง การดำเนินการเกี่ยวกับการยุติธรรมทางอาญา ลงวันที่ 29 กันยายน พุทธศักราช 2549 เฉพาะความในส่วนที่กำหนดให้เป็นความผิดและโทษทางอาญา เป็นบทบัญญัติที่เพิ่มภาระและจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลโดยเฉพาะสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายเกินสมควรแก่เหตุ ไม่ได้สัดส่วนหรือไม่มีความสมดุลระหว่างประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ส่วนรวมที่จะได้รับเมื่อเปรียบเทียบกับสิทธิและเสรีภาพที่ประชาชนจะต้องสูญเสียไปอันเนื่องมาจากกฎหมายนั้น รวมทั้งกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และหลักนิติธรรม จึงชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 3 วรรคสอง มาตรา 26 วรรคหนึ่ง และมาตรา 28 วรรคหนึ่ง และเมื่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญดังกล่าวแล้ว บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 5

คำวินิจฉัยที่ 30/2563

เรื่อง ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 29/2557

เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 และประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 41/2557 เรื่อง กำหนดให้การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกบุคคลให้มารายงานตัว เป็นความผิด ลงวันที่ 26 พฤษภาคม 2557 ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 4 มาตรา 26 มาตรา 27 วรรคหนึ่งและวรรคสาม และมาตรา 29 วรรคหนึ่ง หรือไม่

(คดีความผิดฐานไม่มารายงานตัวกับบทบัญญัติที่ชัดหลักนิติธรรม)

ศาลรัฐธรรมนูญได้วางหลักว่า บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ มาตรา 279 บัญญัติรับรองสถานะของประกาศและคำสั่งของคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติที่ใช้บังคับอยู่ในวันก่อนวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ ให้เป็นประกาศและคำสั่งคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญนี้และกฎหมาย และมีผลใช้บังคับโดยชอบด้วยรัฐธรรมนูญนี้ต่อไป การยกเลิกหรือแก้ไขเพิ่มเติมประกาศหรือคำสั่งดังกล่าว ให้ทำเป็นพระราชบัญญัติ เว้นแต่ประกาศหรือคำสั่งที่มีลักษณะเป็นการใช้อำนาจทางบริหาร การยกเลิกหรือแก้ไขเพิ่มเติมให้กระทำโดยคำสั่งนายกรัฐมนตรีหรือมติคณะรัฐมนตรี แล้วแต่กรณี เมื่อรัฐธรรมนูญให้การรับรองสถานะการมีผลใช้บังคับต่อไปของประกาศคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติทั้งสองฉบับดังกล่าวและยังมิได้มีการยกเลิกโดยใช้อำนาจทางนิติบัญญัติหรืออำนาจทางบริหาร ประกาศคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติทั้งสองฉบับจึงยังมีผลเป็นกฎหมายต่อไปแม้คณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติจะสิ้นสภาพไปแล้วและรัฐธรรมนูญ มาตรา 210 วรรคหนึ่ง (1) บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีหน้าที่และอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายซึ่งรวมถึงประกาศคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติทั้งสองฉบับด้วย

แม้ประกาศคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติทั้งสองฉบับจะมีวัตถุประสงค์หรือความจำเป็นให้บุคคลมารายงานตัวตามคำสั่งคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติในฐานะผู้ใช้อำนาจรัฐอธิปไตยในขณะนั้น เพื่อให้การรักษาความสงบและการแก้ไขปัญหาบ้านเมืองเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อยก็ตาม แต่เมื่อเป็นกฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล การกำหนดโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิด จึงต้องพิจารณาว่ามีความเหมาะสมเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณีด้วย แม้การกำหนดโทษทางอาญาดังกล่าวนั้น จะเป็นมาตรการที่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการให้บุคคลที่คณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติประสงค์ให้มารายงานตัว โดยการระบุชื่อเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองอันเป็นประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ส่วนรวม แต่เมื่อเทียบเคียงกับกรณีการนำตัวบุคคลที่ยังมิได้มีการกระทำอันเป็นความผิด เพียงแต่มีเหตุอันควรสงสัยว่าจะก่อให้เกิดภัยอันตรายหรือจะก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้น มีการกำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัยตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 46 แทนการกำหนดโทษทางอาญา นอกจากนี้เมื่อเทียบเคียงการไม่รายงานตัวอันเป็นการฝ่าฝืนคำสั่งคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติให้ต้องรับโทษทางอาญากับกรณีบุคคลกระทำความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงานตามกฎหมายอื่น การกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามที่กำหนดในประกาศคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติทั้งสองฉบับดังกล่าวยังมีใช่เป็นการกระทำอันมีผลร้ายแรงหรือกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองถึงขนาดต้องกำหนดโทษทางอาญาให้ระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ อีกทั้งยังมีมาตรการทางกฎหมายอื่นซึ่งให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อบังคับให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่จะรักษาความสงบและการแก้ไขปัญหาบ้านเมืองเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย อันได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 368 วรรคหนึ่ง ที่เป็นมาตรการลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าพนักงานโดยไม่มีเหตุหรือข้อแก้ตัวอันสมควร มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสิบวัน หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ อันเป็นความผิดลหุโทษที่เหมาะสมแก่การกระทำฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าพนักงานดังกล่าว ซึ่งรัฐชอบที่จะหาวิธีการที่เหมาะสมเพื่อบังคับการให้ผู้ที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานต้องมีภาระหรือความรับผิดชอบเพียงพอที่จำเป็นและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น ดังนั้น เมื่อพิจารณาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองไว้กับประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ส่วนรวมตามวัตถุประสงค์ของประกาศทั้งสองฉบับแล้ว เห็นว่าการที่ประกาศคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 29/2557 เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวตามคำสั่งของ

คณะกรรมการความสงบแห่งชาติ ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 และประกาศคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 41/2557 เรื่อง กำหนดให้การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกบุคคลให้มารายงานตัว เป็น ความผิด ลงวันที่ 26 พฤษภาคม 2557 เฉพาะในส่วนโทษทางอาญา โดยไม่ได้แจ้งสาเหตุแห่งการเรียกให้ มารายงานตัว และนำมาเป็นเหตุในการกำหนดโทษทางอาญาเพียงการไม่มารายงานตัวตามคำสั่งของคณะ รักษาความสงบแห่งชาติ ไม่มีความเหมาะสมกับลักษณะของการกระทำผิด ไม่เป็นไปตามหลักความได้ สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณี เป็นกฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และขัด ต่อหลักนิติธรรม จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 26

(2) กรณีที่วินิจฉัยว่า “บทบัญญัติแห่งกฎหมาย” ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่

ศาลรัฐธรรมนูญได้วางหลักเกี่ยวกับ “ในกรณีของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับหลักการ ของรัฐธรรมนูญและไม่เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนหรือหลักความพอสมควรแก่เหตุ ย่อมมีผลให้บทบัญญัติ แห่งกฎหมายนั้นมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” เช่น

คำวินิจฉัยที่ 17/2563

คำสั่งเรียกของคณะกรรมการตามพระราชบัญญัติคำสั่งเรียกของคณะกรรมการของสภาผู้แทนราษฎร

และวุฒิสภา พ.ศ. 2554 มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

(คดีอำนาจกรรมการในรัฐธรรมนูญใหม่เรื่องอำนาจออกคำสั่งเรียก)

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า เมื่อรัฐธรรมนูญ 2560 มาตรา 129 กำหนดหลักการและสาระสำคัญใหม่ที่ เปลี่ยนแปลงจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 135 ซึ่งพระราชบัญญัติคำสั่งเรียกของ คณะกรรมการของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา พ.ศ. 2554 อาศัยอำนาจตราเป็นกฎหมายขึ้นใช้บังคับ ดังนั้น พระราชบัญญัติคำสั่งเรียกของคณะกรรมการของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา พ.ศ. 2554 มาตรา 5 ที่บัญญัติ อำนาจของคณะกรรมการในการออกคำสั่งเรียกเอกสารจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความเห็นในกิจการที่กระทำหรือในเรื่องที่พิจารณาสอบสวนหรือศึกษาอยู่นั้นได้ มาตรา 8 ที่บัญญัติ ขั้นตอนในการออกคำสั่งเรียกไว้ และมาตรา 13 ที่กำหนดโทษทางอาญาแก่ผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียก ของคณะกรรมการ ย่อมกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เป็นภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของ บุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และเป็นบทบัญญัติที่ไม่สอดคล้องกับหลักการของรัฐธรรมนูญ 2560 มาตรา 129 จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ 2560 มาตรา 129

คดีผู้ใหญ่บ้าน (13/2563, 7-8/2565, 5/2567) ศาลวินิจฉัยว่ามาตรา 12 (11) ที่กำหนดลักษณะ ต้องห้ามสำหรับผู้สมัครเป็นผู้ใหญ่บ้าน หากเคยกระทำผิดเกี่ยวกับกฎหมาย “เล็อกตั้ง” กฎหมายว่าด้วย “ยาเสพติด” และกฎหมายว่าด้วย “ป่าไม้” โดยไม่จำแนกฐานความผิดหรือระยะเวลา ถือเป็น การ “จำกัด สิทธิเกินสมควรแก่เหตุ” ขัดต่อหลักความได้สัดส่วนและหลักนิติธรรมในรัฐธรรมนูญ 2560 มาตรา 26

วรรคหนึ่ง แม้การคัดกรองคุณสมบัติผู้ดำรงตำแหน่งจะเป็นเรื่องจำเป็น แต่ต้องมี “ระดับความผิด” และ “กรอบเวลา” ที่เหมาะสม

คำวินิจฉัยที่ 8/2564

การกำหนดให้ความผิดเกี่ยวกับภาษีอากรที่มีลักษณะร้ายแรง (Serious Tax Crime) เป็นความผิดมูลฐาน ตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (คดีภาษีฟอกเงิน)

วินิจฉัยว่า การที่ประมวลรัษฎากร มาตรา 37 ตรี บัญญัติให้ความผิดมาตรา 37 มาตรา 37 ทวิ และมาตรา 90/4 ซึ่งเป็นความผิดสำหรับภาษีทุกประเภททุกลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นการหลีกเลี่ยงไม่แสดงรายการเสียภาษี หรือยื่นแบบแสดงรายการเสียภาษีไม่ถูกต้อง ที่มีจำนวนตั้งแต่สิบล้านบาทต่อปีภาษีขึ้นไป รวมทั้งการขอคืนเงินภาษีอากร ที่มีจำนวนตั้งแต่สองล้านบาทต่อปีภาษีขึ้นไป โดยกระทำในลักษณะที่เป็น กระบวนการหรือเป็นเครือข่าย และมีพฤติกรรมปิดบังซ่อนเร้นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ให้ถือ เป็นความผิดมูลฐานตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เมื่ออธิบดีโดยความเห็นชอบ ของคณะกรรมการพิจารณาถ้อยแถลง นั้น เห็นว่า ความผิดมูลฐานตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและ ปราบปรามการฟอกเงิน คือ ความผิดมูลฐานตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการ ฟอกเงิน พ.ศ. 2542 มาตรา 3 ซึ่งกฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายที่มีบทบัญญัติจำกัดสิทธิและเสรีภาพของ บุคคล โดยมีเจตนารมณ์เพื่อต้องการมิให้ผู้ประกอบอาชญากรรมนำเงินหรือทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำ ความผิดนั้นไปใช้ประโยชน์ในการกระทำความผิดต่อไปได้อีก ทำให้ยากแก่การปราบปรามการกระทำความผิด จึงตัดวงจรการประกอบอาชญากรรมและทำลายแรงจูงใจโดยตัดการใช้ทรัพย์สินที่ได้จากการกระทำความผิด ในลักษณะที่เป็นการกระทำเครือข่ายหรือกระบวนการที่ยากแก่การที่กระบวนการยุติธรรมโดยปกติจะสามารถ ดำเนินการกับผู้กระทำความผิดดังกล่าวได้ กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินจึงให้ เจ้าหน้าที่รัฐมีอำนาจในการดำเนินการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลได้ นอกจากจะผลักระการพิสูจน์ ให้กับบุคคลผู้ถูกกล่าวหาตลอดจนบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องแล้ว ยังให้เจ้าหน้าที่รัฐมีอำนาจก้าวล่วงเข้าไป ดำเนินการกระทบสิทธิและเสรีภาพเกี่ยวกับทรัพย์สินของบุคคลอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ ด้วย การให้เจ้าหน้าที่รัฐมีอำนาจก้าวล่วงในการดำเนินการที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าว ต้องกระทำเท่าที่จำเป็นที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมปกติกับผู้กระทำ ความผิดได้ การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวต้องพิจารณาการกระทำความผิดตามที่บัญญัติไว้ใน ความผิดมูลฐานเป็นสำคัญประกอบกันด้วย เนื่องจากมาตรการที่ดำเนินการตาม กฎหมายว่าด้วยการป้องกัน และปราบปรามการฟอกเงินกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้เพื่อให้เป็นไปตามหลักความได้ สัตส่วน ในปัจจุบันความผิดมูลฐานตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 มาตรา 3 กำหนดไว้ 21 มูลฐาน มีลักษณะเป็นการกระทำความผิดร้ายแรง และมีได้บัญญัติให้รวมถึง ความผิดตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอื่นด้วย ย่อมแสดงได้ว่ากฎหมายดังกล่าวมีเจตนารมณ์ที่จะไม่ให้กฎหมาย อื่นกำหนดให้เป็นความผิดมูลฐานเพื่อใช้อำนาจตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินมา ดำเนินการแทน เมื่อพิจารณามาตรการต่าง ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลรัษฎากรที่กล่าวไว้ข้างต้นที่กำหนด โทษทางแพ่งและโทษทางอาญา เห็นได้ว่า มาตรการดังกล่าวมีความเหมาะสมกับความร้ายแรงของการกระทำ

ความผิดเกี่ยวกับการเสียภาษีอากรในแต่ละกรณีแล้ว ซึ่งในกรณีนี้ผู้กระทำความผิดตามประมวลรัษฎากร มาตรา 37 มาตรา 37 ทวิ หรือมาตรา 90/4 พนักงานเจ้าหน้าที่ชอบที่จะดำเนินคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจ เฉพาะคดีกฎหมายภาษีอากร คือ ศาลภาษีอากร และขอมาตรการหรือวิธีการชั่วคราวต่อศาลตามประมวล รัษฎากรได้ การที่ประมวลรัษฎากร มาตรา 37 ทริ บัญญัติให้ถือว่าความผิดตามมาตรา 37 มาตรา 37 ทวิ หรือมาตรา 90/4 เป็นความผิดมูลฐานตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินส่งผลให้ พนักงานเจ้าหน้าที่สามารถใช้มาตรการต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ที่มีทั้งโทษทางแพ่งและทางอาญาอันมีผลให้ผู้มีหน้าที่เสียภาษีหรือนำส่งภาษีอากรตกอยู่ภายใต้ มาตรการที่มีความร้ายแรง เช่น การยับยั้งการทำธุรกรรม การยึดหรืออายัดทรัพย์สิน รวมถึงการจับกุม บุคคลและการร้องขอต่อศาลแพ่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ในขณะที่ประมวลรัษฎากรมีมาตรการที่มี ประสิทธิภาพและเหมาะสมอยู่แล้ว จึงไม่มีความจำเป็นต้องใช้มาตรการตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและ ปราบปรามการฟอกเงินอีก นอกจากนี้ประมวลรัษฎากร มาตรา 37 ทริ เป็นบทบัญญัติที่ให้เจ้าหน้าที่ สามารถใช้ดุลพินิจในการพิจารณาวินิจฉัยรวบรวมทรัพย์สินเพื่อให้ได้จำนวนเงินครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ใน ประมวลรัษฎากร ซึ่งอาจจะรวมไปถึงกรณีผู้เกี่ยวข้องอื่นที่กระทำโดยสุจริตต้องตกอยู่ภายใต้มาตรการที่มีความ ร้ายแรงตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินไปด้วยจนกว่าจะได้พิสูจน์ในศาล ดังนั้น บทบัญญัติมาตรา 37 ทริ เป็นบทบัญญัติที่เพิ่มภาระและจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน และขัดต่อหลักนิติธรรม จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 26 และ มาตรา 37 วรรคหนึ่งและวรรคสอง

อนึ่ง หากรัฐมีความจำเป็นที่ต้องผูกพันปฏิบัติตามข้อเสนอแนะของ FATF ในการกำหนดให้ความผิด เกี่ยวกับภาษีอากรที่มีลักษณะร้ายแรง (Serious Tax Crime) เป็นความผิดมูลฐานตามกฎหมายว่าด้วยการ ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ควรบัญญัติให้เป็น “ความผิดมูลฐาน” ไว้ในพระราชบัญญัติป้องกันและ ปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 มาตรา 3 อันเป็นกฎหมายหลักสำหรับการดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกัน และปราบปรามการฟอกเงินซึ่งเป็นมาตรการทางกฎหมายที่มีความพิเศษโดยเฉพาะ โดยมีพนักงานเจ้าหน้าที่ ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ มีกระบวนการขั้นตอนในการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจแต่ละฝ่าย เพื่อให้การ บังคับใช้กฎหมายมีความชัดเจนเป็นระบบ ไม่ซ้ำซ้อน อันเป็นหลักการพื้นฐานในการตรากฎหมายและหลัก ความจำเป็นในการตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับ

2.2 การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) สิทธิ (Right) เสรีภาพ (Liberty) และ ความเสมอภาค (Equality)

(1) การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity)

คำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” หมายถึง คุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะและเป็นคุณค่าที่ผูกพันอยู่กับความ เป็นมนุษย์ ซึ่งบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ทุกคนได้รับคุณค่าดังกล่าวโดยไม่คำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัย หรือ คุณสมบัติอื่น ๆ ของบุคคล ในความหมายนี้ “ศักดิ์ศรี” จึงหมายถึงลักษณะบางประการที่สร้างออกมาเป็นคุณค่า

เฉพาะตัวของ “มนุษย์” อันเป็นสาระัตถะในการกำหนดความรับผิดชอบของตนเอง และเป็นสาระัตถะที่มนุษย์แต่ละคนได้รับเพื่อเห็นแก่ความเป็น “มนุษย์” ของบุคคลนั้น³

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 4 วรรคหนึ่ง ได้บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง” และในมาตรา 26 วรรคหนึ่ง ได้บัญญัติว่า “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย”

(2) สิทธิและเสรีภาพ (Right and Liberty-Freedom)

“สิทธิ” (Right) คือ อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวข้องกับผู้อื่น โดยการเรียกให้ผู้อื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจงให้เกิดประโยชน์แก่ตน⁴

ความหมายของสิทธิที่กล่าวข้างต้นเป็น “สิทธิ” ตามความหมายทั่วไป แต่ “สิทธิตามรัฐธรรมนูญ” นั้น ถือว่าเป็น “สิทธิตามกฎหมายมหาชน” (das subjektive oeffentliche Recht) หมายถึง อำนาจตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุดได้บัญญัติให้การรับรองแก่ปัจเจกบุคคลในอันที่จะกระทำการใดหรือไม่กระทำการใด การให้อำนาจแก่ปัจเจกบุคคลดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องที่จะไม่ให้บุคคลใดแทรกแซงในสิทธิตามรัฐธรรมนูญของตนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรียกร้องต่อองค์กรของรัฐมิให้แทรกแซงในขอบเขตสิทธิของตน ในบางกรณีการรับรองดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องให้รัฐดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง สิทธิตามรัฐธรรมนูญยังหมายรวมถึง การให้หลักประกันในทางหลักการ (die institutionellen Garantien) ซึ่งหมายถึงการคุ้มครองต่อสถาบันในทางกฎหมายในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น มุ่งคุ้มครอง “กรรมสิทธิ์” หรือ “เสรีภาพทางวิชาการ” เป็นต้น ดังนั้น สิทธิตามรัฐธรรมนูญจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับรัฐ และสิทธิตามรัฐธรรมนูญเป็นสิทธิที่ผูกพันองค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐทั้งหลายที่จะต้องให้ความเคารพ ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญดังกล่าว เพื่อให้สิทธิตามรัฐธรรมนูญมีผลในทางปฏิบัติ⁵

ส่วน เสรีภาพ (Liberty-Freedom) คือ อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวกับตนเอง โดยกระทำในสิ่งที่ตนประสงค์จะทำและไม่กระทำในสิ่งที่ตนไม่ประสงค์จะทำ⁶ เสรีภาพจึงเป็น

³ Klaus Stern, Das Staatsrecht der Bundesrepublik Deutschland, Band II/2, Allgemeine Lehren der Grundrechte; S.1113. อ้างถึงใน บรรเจิด สิงคะเนติ. หลักกฎหมายมหาชน หลักนิติธรรม/นิติรัฐ ในฐานะ “เกณฑ์” จำกัดอำนาจรัฐ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : วิญญูชน. 2568. หน้า 114.

⁴วราพจน์ วิศรุตพิชญ์, รวมข้อเขียนเกี่ยวกับกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายปกครอง, (กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2565), หน้า 37.

⁵ บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2567), หน้า 65.

⁶D.D. RAPHAEL., Problems of Political Philosophy, London, Macillan press Ltd., 1976, p.115 ; Jean RIVERO, Les libertés publiques, Yome I : Les droits de l’homme, 6e édition, Paris, PUF, 1991, p.20. อ้างถึงใน วราพจน์ วิศรุตพิชญ์, รวมข้อเขียนเกี่ยวกับกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายปกครอง, หน้า 37.

อำนาจในการกำหนดตนเองโดยอิสระของบุคคลที่จะกระทำการใดหรือไม่กระทำการใดอันเป็นอำนาจที่มีเหนือตนเอง

ความแตกต่างระหว่าง “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” จึงอยู่ที่ว่า “สิทธิ” เป็นอำนาจที่บุคคลมีเพื่อเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการหรือละเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ในขณะที่ “เสรีภาพ” นั้นเป็นอำนาจที่บุคคลนั้นมีอยู่เหนือตนเองในการตัดสินใจกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำจากบุคคลอื่น เสรีภาพจึงไม่ก่อให้เกิดหน้าที่ต่อบุคคลอื่นแต่อย่างใด⁷

(3) ความเสมอภาค (Equality)

หลักความเสมอภาคนั้นมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับหลักเสรีภาพเนื่องจากเป็นหลักการที่จะทำให้การใช้เสรีภาพเป็นไปอย่างเสมอกันแก่ทุกคน แต่หากเสรีภาพสามารถใช้ได้เพียงบุคคลบางคนเท่านั้นในขณะที่คนบางกลุ่มบางคนเข้าถึงไม่ได้ในกรณีดังกล่าวก็ไม่ถือว่ามีเสรีภาพแต่ประการใดความเสมอภาคจึงเป็นฐานของเสรีภาพและเป็นหลักประกันในการทำให้เสรีภาพเกิดขึ้นได้จริง ดังนั้นหลักความเสมอภาคได้ถูกหมายจึงเป็นหลักการที่ทำให้มีการปฏิบัติต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ อย่างเท่าเทียมกันหรือไม่เลือกปฏิบัติ (non-discrimination) ทั้งนี้การปฏิบัติตามหลักความเสมอภาคนั้นจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันอย่างเท่าเทียมกัน และจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญแตกต่างกันให้แตกต่างกันไปตามลักษณะของเรื่องนั้น ๆ จึงจะทำให้เกิดความยุติธรรมภายใต้หลักความเสมอภาคขึ้นได้⁸

แนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมี หลักในการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) สิทธิ (Right) เสรีภาพ (Liberty) และความเสมอภาค (Equality) มีดังนี้

(3.1) หลักความเสมอภาค (Equality Principle)

หลักความเสมอภาคเป็นหนึ่งในสิทธิพื้นฐานที่ได้รับการคุ้มครองในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญ 2560 มาตรา 27 ที่ห้ามการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้หลักนี้อย่างกว้างขวาง

คดีชื่อสกุลภริยา (21/2546) และคดีความเสมอภาคทางภาษากับสิทธิเสรีภาพของหญิงมีสามี (17/2555) ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ากฎหมายที่เลือกปฏิบัติระหว่างชายและหญิงในเรื่องสิทธิการใช้นามสกุลและสิทธิหักลดหย่อนภาษี เป็นการละเมิดหลักความเสมอภาค

ล่าสุด คดีฟ้องชู้ตามมาตรา 1523 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (13/2567) ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าการที่กฎหมายให้สามีฟ้องหย่าได้แต่ฝ่ายเดียวหากภริยาประพฤติผิดทางชู้สาวเป็นการเลือกปฏิบัติระหว่างเพศ ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 วรรคหนึ่งถึงวรรคสาม การวินิจฉัยนี้ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ยกระดับสิทธิสตรีในกฎหมายครอบครัวไทย

⁷ บรรเจิด สิงคะเนติ, *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*, หน้า 68.

⁸ Claude-Albert COLLIARD, op.cit, p.215. อ้างถึงในสมคิด เลิศไพฑูรย์ .หลักความเสมอภาค.วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 30 ฉบับที่ 2 (มิถุนายน 2543), หน้า 165.

คดีการดำเนินการทางวินัยโดย ก.ต. ต่อเลขานุการสำนักงานศาลยุติธรรม (คำวินิจฉัยที่ 8/2567) ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า มาตรา 22 (1) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 ซึ่งให้อำนาจ ก.ต. ดำเนินการทางวินัยต่อเลขานุการสำนักงานศาลยุติธรรม ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 (หลักความเสมอภาค) เนื่องด้วยเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อข้าราชการศาลยุติธรรมประเภทบริหาร ไม่มีเหตุผลชอบธรรมที่ให้ข้าราชการฝ่ายตุลาการ ต้องถูกดำเนินการทางวินัยโดย ก.ต. ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมเฉพาะฝ่ายตุลาการ และเป็นการเพิ่มภาระโดยไม่สมควรแก่เหตุและขัดต่อหลักนิติธรรม

(3.2) หลักสิทธิและเสรีภาพ (Rights and Liberties)

หลักสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นแกนกลางของคำวินิจฉัยหลายคดี โดยศาลรัฐธรรมนูญเน้นย้ำว่าการจำกัดสิทธิต้องไม่กระทบแก่นแท้ของสิทธิและต้องมีเหตุผลอันสมควร

คดีแป๊ะข้าวหมัก (25/2547) และคดีร้านข้าวต้ม (12/2552) แสดงให้เห็นว่าศาลรัฐธรรมนูญยึดหลักเสรีภาพในการประกอบอาชีพตามรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ กฎหมายที่จำกัดสิทธิประกอบอาชีพเกินสมควรแก่เหตุจึงไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

ที่สำคัญ คดีทำแท้ง (4/2563) ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า มาตรา 301 แห่งประมวลกฎหมายอาญาที่กำหนดโทษหญิงที่ทำแท้ง เป็นการละเมิดสิทธิในเนื้อตัวร่างกายและสิทธิในสุขภาพเกินสมควร การจำกัดสิทธิในลักษณะดังกล่าวไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล จึงขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 28 และมาตรา 32

คำวินิจฉัยที่ 30/2563

การกำหนดโทษทางอาญาให้มีผลย้อนหลังแก่บุคคลผู้ไม่มารายงานตัว

ตามคำสั่งของคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติซึ่งเกิดขึ้นก่อน

(คดีความผิดฐานไม่มารายงานตัวกับบทบัญญัติที่ขัดหลักนิติธรรม)

วินิจฉัยว่า เมื่อพิจารณาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองไว้กับประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ส่วนรวมตามวัตถุประสงค์ของประกาศทั้งสองฉบับแล้ว เห็นว่า การที่ประกาศคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 29/2557 เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวตามคำสั่งของคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 และประกาศคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 41/2557 เรื่อง กำหนดให้การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกบุคคลให้มารายงานตัว เป็นความผิด ลงวันที่ 26 พฤษภาคม 2557 เฉพาะในส่วนโทษทางอาญา โดยไม่ได้แจ้งสาเหตุแห่งการเรียกให้มารายงานตัว และนำมาเป็นเหตุในการกำหนดโทษทางอาญาเพียงการไม่มารายงานตัวตามคำสั่งของคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ ไม่มีความเหมาะสมกับลักษณะของการกระทำผิด ไม่เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณี เป็นกฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และขัดต่อหลักนิติธรรม จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 26

นอกจากนี้ การที่คณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติออกคำสั่งคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติที่ 5/2557 เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวเพิ่มเติม ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 กำหนดให้บุคคลมารายงานตัวในวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 เวลา 13.00 นาฬิกา โดยปรากฏชื่อจำเลยในคดีนี้ คำสั่งดังกล่าวไม่ได้กำหนดให้การไม่มา

รายงานตัวต้องรับโทษทางอาญา แต่ต่อมาในวันเดียวกันนั้น คณะรักษาความสงบแห่งชาติออกประกาศ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 29/2557 เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 กำหนดให้บุคคลที่มีรายชื่อตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ไม่มารายงานตัวภายในวันเวลาที่กำหนด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เป็นการออกคำสั่งเรียกให้มารายงานตัวก่อนแล้วออกประกาศกำหนดโทษของการกระทำดังกล่าวลงในราชกิจจานุเบกษาเพื่อให้ทราบทั่วกันในภายหลัง (วันที่ 29 พฤษภาคม 2557) จึงเป็นการกำหนดโทษทางอาญาให้มีผลย้อนหลังแก่บุคคลผู้ไม่มารายงานตัวตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ซึ่งเกิดขึ้นก่อน ไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรมที่ว่า “ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 วรรคหนึ่ง

คำวินิจฉัยที่ 8/2564

การกำหนดให้ความผิดเกี่ยวกับภาษีอากรที่มีลักษณะร้ายแรง (Serious Tax Crime) เป็นความผิดมูลฐาน ตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (คดีภาษีกับการฟอกเงินเกี่ยวกับมาตรา 37 ตรี แห่งประมวลรัษฎากร)

วินิจฉัยว่า การที่ประมวลรัษฎากร มาตรา 37 ตรี บัญญัติให้ความผิดมาตรา 37 มาตรา 37 ทวิ และมาตรา 90/4 ซึ่งเป็นความผิดสำหรับภาษีทุกประเภททุกลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นการหลีกเลี่ยงไม่แสดงรายการเสียภาษี หรือยื่นแบบแสดงรายการเสียภาษีไม่ถูกต้อง ที่มีจำนวนตั้งแต่สิบล้านบาทต่อปีภาษีขึ้นไป รวมทั้งการขอคืนเงินภาษีอากร ที่มีจำนวนตั้งแต่สองล้านบาทต่อปีภาษีขึ้นไป โดยกระทำในลักษณะที่เป็น กระบวนการหรือเป็นเครือข่าย และมีพฤติกรรมปิดบังซ่อนเร้นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ให้ถือ เป็นความผิดมูลฐานตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เมื่ออธิบดีโดยความเห็นชอบ ของคณะกรรมการพิจารณาถ้อยแถลง นั้น เห็นว่า ความผิดมูลฐานตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและ ปราบปรามการฟอกเงิน คือ ความผิดมูลฐานตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการ ฟอกเงิน พ.ศ. 2542 มาตรา 3 ซึ่งกฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายที่มีบทบัญญัติจำกัดสิทธิและเสรีภาพของ บุคคล โดยมีเจตนารมณ์เพื่อต้องการมิให้ผู้ประกอบอาชญากรรมนำเงินหรือทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำ ความผิดนั้นไปใช้ประโยชน์ในการกระทำความผิดต่อไปได้อีก ทำให้ยากแก่การปราบปรามการกระทำความผิด จึงตัดวงจรการประกอบอาชญากรรมและทำลายแรงจูงใจโดยตัดการใช้ทรัพย์สินที่ได้จากการกระทำความผิด ในลักษณะที่เป็นการกระทำเครือข่ายหรือกระบวนการที่ยากแก่การที่กระบวนการยุติธรรมโดยปกติจะสามารถ ดำเนินการกับผู้กระทำความผิดดังกล่าวได้ กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินจึงให้ เจ้าหน้าที่รัฐมีอำนาจในการดำเนินการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลได้ นอกจากจะผลักระการพิสูจน์ ให้กับบุคคลผู้ถูกกล่าวหาตลอดจนบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องแล้ว ยังให้เจ้าหน้าที่รัฐมีอำนาจก้าวล่วงเข้าไป ดำเนินการกระทบสิทธิและเสรีภาพเกี่ยวกับทรัพย์สินของบุคคลอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ ด้วย การให้เจ้าหน้าที่รัฐมีอำนาจก้าวล่วงในการดำเนินการที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าว ต้องกระทำเท่าที่จำเป็นที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมปกติกับผู้กระทำ ความผิดได้ การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวต้องพิจารณาการกระทำความผิดตามที่บัญญัติไว้ใน ความผิดมูลฐานเป็นสำคัญประกอบกันด้วย เนื่องจากมาตรการที่ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกัน

และปราบปรามการฟอกเงินกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้เพื่อให้เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ในปัจจุบันความผิดมูลฐานตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 มาตรา 3 กำหนดไว้ 21 มูลฐาน มีลักษณะเป็นการกระทำความผิดร้ายแรง และมีได้บัญญัติให้รวมถึงความผิดตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอื่นด้วย ย่อมแสดงได้ว่ากฎหมายดังกล่าวมีเจตนารมณ์ที่จะไม่ให้กฎหมายอื่นกำหนดให้เป็นความผิดมูลฐานเพื่อใช้อำนาจตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินมาดำเนินการแทน เมื่อพิจารณามาตรการต่าง ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลรัษฎากรที่กล่าวไว้ข้างต้นที่กำหนดโทษทางแพ่งและโทษทางอาญา เห็นได้ว่า มาตรการดังกล่าวมีความเหมาะสมกับความร้ายแรงของการกระทำความผิดเกี่ยวกับการเสียภาษีอากรในแต่ละกรณีแล้ว ซึ่งในกรณีมีผู้กระทำความผิดตามประมวลรัษฎากร มาตรา 37 มาตรา 37 ทวิ หรือมาตรา 90/4 พนักงานเจ้าหน้าที่ชอบที่จะดำเนินคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจเฉพาะคดีกฎหมายภาษีอากร คือ ศาลภาษีอากร และขอมาตรการหรือวิธีการชั่วคราวต่อศาลตามประมวลรัษฎากรได้ การที่ประมวลรัษฎากร มาตรา 37 ตรี บัญญัติให้ถือว่าความผิดตามมาตรา 37 มาตรา 37 ทวิ หรือมาตรา 90/4 เป็นความผิดมูลฐานตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินส่งผลให้พนักงานเจ้าหน้าที่สามารถใช้มาตรการต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ที่มีทั้งโทษทางแพ่งและทางอาญาอันมีผลให้ผู้มีหน้าที่เสียภาษีหรือนำส่งภาษีอากรตกอยู่ภายใต้มาตรการที่มีความร้ายแรง เช่น การยับยั้งการทำธุรกรรม การยึดหรืออายัดทรัพย์สิน รวมถึงการจับกุมบุคคลและการร้องขอต่อศาลแพ่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ในขณะที่ประมวลรัษฎากรมีมาตรการที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมอยู่แล้ว จึงไม่มีความจำเป็นต้องใช้มาตรการตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินอีก นอกจากนี้ประมวลรัษฎากร มาตรา 37 ตรี เป็นบทบัญญัติที่ให้เจ้าหน้าที่สามารถใช้ดุลพินิจในการพิจารณาวินิจฉัยรวบรวมทรัพย์สินเพื่อให้ได้จำนวนเงินครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ในประมวลรัษฎากร ซึ่งอาจจะรวมถึงกรณีผู้เกี่ยวข้องอื่นที่กระทำโดยสุจริตต้องตกอยู่ภายใต้มาตรการที่มีความร้ายแรงตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินไปด้วยจนกว่าจะได้พิสูจน์ในศาล ดังนั้นบทบัญญัติมาตรา 37 ตรี เป็นบทบัญญัติที่เพิ่มภาระและจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุไม่เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน และขัดต่อหลักนิติธรรม จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 26 และมาตรา 37 วรรคหนึ่งและวรรคสอง

อนึ่ง หากรัฐมีความจำเป็นต้องผูกพันปฏิบัติตามข้อเสนอแนะของ FATF ในการกำหนดให้ความผิดเกี่ยวกับภาษีอากรที่มีลักษณะร้ายแรง (Serious Tax Crime) เป็นความผิดมูลฐานตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ควรบัญญัติให้เป็น “ความผิดมูลฐาน” ไว้ในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 มาตรา 3 อันเป็นกฎหมายหลักสำหรับการดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินซึ่งเป็นมาตรการทางกฎหมายที่มีความพิเศษโดยเฉพาะ โดยมีพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ มีกระบวนการขั้นตอนในการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจแต่ละฝ่าย เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีความชัดเจนเป็นระบบ ไม่ซ้ำซ้อน อันเป็นหลักการพื้นฐานในการตรากฎหมายและหลักความจำเป็นในการตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับ

2.3 กระบวนการนิติธรรม (Due process of Law) อาทิเช่น ต้องไม่บังคับใช้รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายย้อนหลังเป็นโทษทางอาญาแก่บุคคล ต้องให้บุคคลมีสิทธิในการปกป้องตนเองเมื่อสิทธิหรือเสรีภาพถูกกระทบ ในคดีอาญาจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองมิได้ ไม่ทำให้บุคคลต้องถูกดำเนินคดีอาญาในการกระทำความผิดเดียวกันมากกว่าหนึ่งครั้ง ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดและก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

ศาลรัฐธรรมนูญได้วางหลักเกี่ยวกับ “หลักเกี่ยวกับโทษทางอาญาและความรับผิดชอบทางอาญา” กรณีนี้ปรากฏชัดใน คำวินิจฉัยที่ 12/2555, 5/2556, 10/2556, 11/2556 และ 19-20/2556 เกี่ยวกับกฎหมายขายตรง กฎหมายลิขสิทธิ์ กฎหมายการประกอบกิจการโทรคมนาคม กฎหมายสถานบริการ และกฎหมายปู้ย ที่กำหนดบทสันนิษฐานความผิด ศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญ 2550 มาตรา 39 รวมทั้งคดีกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ (กฎหมายอ้าว) (3/2559) ซึ่งวินิจฉัยในช่วงรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว 2557 มีวัตถุประสงค์เพื่อรองรับสถานการณ์พิเศษ แต่ศาลรัฐธรรมนูญยังคงทำหน้าที่ในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายเช่นเดียวกัน ดังเช่น

คำวินิจฉัยที่ 19-20/2556

พระราชบัญญัติปู้ย พ.ศ. 2518 มาตรา 72/5 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 39 วรรคสอง มาตรา 40 (5) และมาตรา 30 หรือไม่

(คดีสันนิษฐานความผิดอาญาจากสถานะของบุคคลในกฎหมาย)

วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติปู้ย พ.ศ. 2518 มาตรา 72/5 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติปู้ย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 บัญญัติให้กรรมการผู้จัดการ หุ่นส่วนผู้จัดการ ผู้แทนนิติบุคคล หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินการของนิติบุคคลจะต้องร่วมรับผิดชอบกับนิติบุคคลที่เป็นผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ โดยโจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าบุคคลเหล่านั้นซึ่งเป็นจำเลยได้มีการกระทำ หรืองดเว้น หรือไม่กระทำการอันเป็นความผิดตามกฎหมายแต่อย่างใดก่อน บทบัญญัติมาตราดังกล่าวจึงเป็นการสันนิษฐานความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา โดยอาศัยสถานะของบุคคลเป็นเงื่อนไข มิใช่การสันนิษฐานข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบความผิดเพียงบางข้อหลังจากที่โจทก์ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความผิดที่จำเลยถูกกล่าวหา และยังขัดกับหลักนิติธรรมที่ว่าโจทก์ในคดีอาญาต้องมีภาระการพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดของจำเลยให้ครบองค์ประกอบของความผิด นอกจากนี้ บทบัญญัติมาตราดังกล่าวยังเป็นการนำบุคคลเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีอาญาให้ต้องตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งทำให้บุคคลดังกล่าวอาจถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพ เช่น การถูกจับกุม หรือถูกคุมขัง โดยไม่มีพยานหลักฐานตามสมควรในเบื้องต้นว่าบุคคลนั้นได้กระทำการหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับความผิดตามที่ถูกกล่าวหา พระราชบัญญัติปู้ย พ.ศ. 2518 มาตรา 72/5 ในส่วนที่สันนิษฐานความผิดอาญาของผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยไม่ปรากฏว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยได้กระทำการหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้น จึงขัดต่อหลักนิติธรรมและขัดแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 39 วรรคสอง

มีข้อสังเกตว่า คำวินิจฉัยข้างต้น เป็นการระบุไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นหรือไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรม ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 3 วรรคสอง อันการตรวจสอบในเชิงเนื้อหาของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

นอกจากนั้น ในบางกรณียังมีกรณีที่ระบุไว้ใน การตรวจสอบในทางเนื้อหาที่เป็นเรื่องในหลักในทางกฎหมาย อาญาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 39

คำวินิจฉัยที่ 3/2559

พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 มาตรา 9
ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 4
และมาตรา 5 หรือไม่

(คดีสันนิษฐานความผิดอาญาจากสถานะของบุคคลในกฎหมาย)

ตามคำร้องมีประเด็นโต้แย้งว่าพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 มาตรา 9 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 4 และมาตรา 5 และที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้มีมติส่งคำโต้แย้งของจำเลยที่ 2 เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 45 ประกอบมาตรา 5 วรรคสอง และยังไม่มีความวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินี้มาก่อน ประกอบกับคำโต้แย้งของจำเลยที่ 2 ที่ว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 มาตรา 9 ขัดหรือแย้งต่อบทสันนิษฐานว่าในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ซึ่งเป็นสิทธิที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญหลายฉบับที่ผ่านมา อันได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 มาตรา 30 วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 มาตรา 28 วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 มาตรา 32 วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 มาตรา 27 วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 มาตรา 29 วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 33 วรรคหนึ่ง และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 39 วรรคสอง จึงถือเป็นประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และเป็นข้อสันนิษฐานซึ่งมีที่มาจากหลักสิทธิมนุษยชนอันเป็นหลักการพื้นฐานของระบบงานยุติธรรมทางอาญาสากลที่ว่า บุคคลทุกคนมิใช่ผู้กระทำความผิดทางอาญา เพื่อเป็นหลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกี่ยวกับความรับผิดทางอาญาที่รัฐให้การรับรองแก่บุคคลทุกคนที่จะไม่ถูกลงโทษทางอาญา จนกว่าจะมีพยานหลักฐานมาพิสูจน์หักล้างได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิดจริง อันเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งของหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ที่ได้รับการยอมรับในนานาอารยประเทศ อันได้แก่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิก และมีพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้วด้วย ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 4 ได้บัญญัติรับรองไว้ กรณีจึงต้องด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 45 ประกอบมาตรา 5 วรรคสอง และข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 17 (13) ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีคำสั่งรับคำร้องนี้ไว้พิจารณาวินิจฉัย

การดำเนินคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด เป็นหลักการที่มุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด เพื่อเป็นหลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาที่รัฐให้การรับรองแก่บุคคลที่จะไม่ถูกลงโทษทางอาญาจนกว่าจะมีพยานหลักฐานมาพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิดและเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งของหลักนิติธรรม ซึ่งได้รับการรับรองในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 4

พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 มาตรา 9 เป็นข้อสันนิษฐานตามกฎหมายที่มีผลเป็นการสันนิษฐานความผิดทางอาญาของจำเลย โดยโจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำหรือเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งของจำเลยก่อน เป็นการนำการกระทำความผิดของบุคคลอื่นมาเป็นเงื่อนไขของการสันนิษฐานให้จำเลยมีความผิดและต้องรับโทษทางอาญา โดยบทบัญญัติมาตรา 9 วางข้อสันนิษฐานว่า ถ้าการกระทำความผิดเป็นไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลใด ก็ให้หุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้น เป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดนั้น กล่าวคือ โจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ถึงการกระทำหรือเจตนาของหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้นเลยว่ามีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้นประการใด คงพิสูจน์เพียงว่ามีผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้และเป็นไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลใดและจำเลยเป็นหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องดังกล่าวเท่านั้น ซึ่งไม่เกี่ยวกับการกระทำหรือเจตนาของหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้นแต่อย่างใด กรณีจึงมิใช่เพียงแต่การสันนิษฐานให้หุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้น เป็นตัวการร่วมกระทำผิดกับนิติบุคคลเท่านั้น แต่ได้สันนิษฐานให้เป็นตัวการร่วมกระทำผิดกับ “บุคคลใดก็ตาม” ที่กระทำผิดไปในทางที่เป็นประโยชน์แก่นิติบุคคลด้วย ซึ่งเป็นการสันนิษฐานความผิดทางอาญาที่กว้างยิ่งกว่าการสันนิษฐานให้ต้องร่วมรับผิดชอบกับนิติบุคคลเสียอีก ทั้งยังเป็นสันนิษฐานความผิดของบุคคลดังกล่าวโดยไม่มีความเกี่ยวข้องกันอย่างมีเหตุผลอันชอบธรรม (Rational Connection) ระหว่างข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขแห่งข้อสันนิษฐาน (Basic Fact) กับข้อเท็จจริงที่ถูกสันนิษฐาน (Presumed Fact) อันเป็นหลักการพื้นฐานของการกำหนดข้อสันนิษฐานอีกประการหนึ่งด้วย ซึ่งมีผลเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ไปยังหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้นทั้งหมดทุกคน ประกอบกับหลักพื้นฐานว่าด้วยความรับผิดชอบทางอาญานั้น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 บัญญัติว่า “บุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำ...” ดังนั้น บุคคลไม่ว่าบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลจะมีความรับผิดชอบในทางอาญาก็ต่อเมื่อมีการกระทำ ซึ่งรวมถึงการงดเว้น ละเว้น เพิกเฉย หรือการไม่กระทำตามที่พึงกระทำในลักษณะอื่น ๆ ด้วย เพราะฉะนั้น การที่หุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือ

ผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้นจะต้องเป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิดของผู้กระทำความผิดด้วยก็ต่อเมื่อบุคคลเหล่านั้นมีการกระทำ หรือดเว้นกระทำการที่ตนมีหน้าที่ต้องป้องกันผล หรือควรต้องกระทำด้วย แต่พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 มาตรา 9 บัญญัติให้หุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้น ต้องเป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ โดยโจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าบุคคลเหล่านั้นซึ่งเป็นจำเลยได้มีการกระทำ หรือดเว้น หรือไม่กระทำการอันเป็นความผิดตามกฎหมายแต่อย่างใดก่อน บทบัญญัติมาตราดังกล่าวจึงเป็นการสันนิษฐานความผิดของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาโดยอาศัยสถานะของบุคคลเป็นเงื่อนไข มิใช่การสันนิษฐานข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบความผิดเพียงบางข้อหลังจากที่โจทก์ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำ อย่างใดอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความผิดที่จำเลยถูกกล่าวหา และยังขัดกับหลักนิติธรรมที่ว่าโจทก์ในคดีอาญา ต้องมีภาระการพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดของจำเลยให้ครบองค์ประกอบของความผิด นอกจากนี้ บทบัญญัติมาตราดังกล่าวยังเป็นการนำบุคคลเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีอาญาให้ต้องตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งทำให้บุคคลดังกล่าวอาจถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพ เช่น การถูกจับกุม หรือถูกคุมขัง โดยไม่มีพยานหลักฐานตามสมควรในเบื้องต้นว่าบุคคลนั้นได้กระทำการหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับความผิดตามที่ ถูกกล่าวหา ดังนั้น พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 มาตรา 9 ที่สันนิษฐานความผิดอาญาของผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยไม่ปรากฏว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยได้กระทำการหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้น จึงขัดต่อหลักนิติธรรมและขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 4

นอกจากนั้น ศาลรัฐธรรมนูญยังได้วาง “หลักพื้นฐานของการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาที่ดีและเป็นธรรมของไทยจะต้องนำกฎหมายที่เป็นคุณมาใช้บังคับแก่จำเลยในคดีอาญาตราบเท่าที่ที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด” โดยมีตัวอย่างกรณี

คำวินิจฉัยที่ 6-7/2561

**การนำกฎหมายที่เป็นคุณมาใช้บังคับแก่จำเลยในคดีอาญาตราบเท่าที่ที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด
(การใช้กฎหมายที่เป็นคุณต่อจำเลยในคดีอาญาเสพติด)**

วินิจฉัยว่า การที่พระราชบัญญัติอาญาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2560 มาตรา 8 วรรคหนึ่ง บัญญัติมิให้นำบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เป็นคุณแก่จำเลยมาใช้บังคับแก่คดีที่อยู่ในระหว่างพิจารณาของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา ทั้งที่หลักพื้นฐานของการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาที่ดีและเป็นธรรมของไทยจะต้องนำกฎหมายที่เป็นคุณมาใช้บังคับแก่จำเลยในคดีอาญาตราบเท่าที่ที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด บทบัญญัติมาตรา 8 ในส่วนนี้จึงเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 3 วรรคสอง และจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุตามมาตรา 26 วรรคหนึ่ง

2.4 การแบ่งแยกการใช้อำนาจ (Separation of Powers) ศาลรัฐธรรมนูญได้วางหลักเกี่ยวกับ “หลักนิติธรรมในฐานะที่เป็น “เกณฑ์” ในการจัดองค์กรของรัฐ” เช่น

คำวินิจฉัยที่ 17/2563

**เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินเสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย
ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 231 (1) ว่า พระราชบัญญัติคำสั่งเรียกของคณะกรรมการสิทธิการของสภาผู้แทนราษฎร
และวุฒิสภา พ.ศ. 2554 มาตรา 5 มาตรา 8 และมาตรา 13
มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 129 หรือไม่
(คดีอำนาจกรรมการสิทธิการในรัฐธรรมนูญใหม่เรื่องอำนาจออกคำสั่งเรียก)**

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยแบ่งองค์กรใช้อำนาจอธิปไตยออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ องค์กรใช้อำนาจทั้งสามฝ่ายต่างมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในลักษณะการตรวจสอบและดุลอำนาจ รัฐสภาซึ่งเป็นองค์กรใช้อำนาจนิติบัญญัตินอกจากจะมีหน้าที่และอำนาจทางนิติบัญญัติในการพิจารณาให้ความเห็นชอบกฎหมายแล้ว ยังมีหน้าที่และอำนาจในการตรวจสอบและควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหารด้วย เช่น การตั้งกระทู้ถาม การอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจฝ่ายบริหาร การเปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่มีมติ การตรวจสอบการใช้จ่ายเงินงบประมาณแผ่นดิน เป็นต้น การดำเนินการผ่านคณะกรรมการถือเป็นกลไกของฝ่ายนิติบัญญัติในการตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหาร โดยคณะกรรมการมีหน้าที่และอำนาจพิจารณาสอบสวนหรือศึกษาเรื่องใด ๆ อันอยู่ในหน้าที่และอำนาจของสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภา แล้วรายงานต่อสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภา ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญของคณะกรรมการเพื่อให้สามารถตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพิจารณาสอบสวนหรือศึกษาเรื่องใด ๆ ของคณะกรรมการนั้นจำเป็นต้องมีการเรียกข้อมูลจากหน่วยงานหรือบุคคลผู้ครอบครองหรือดูแลข้อมูล หรือเรียกบุคคลมาแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในกิจการที่กระทำหรือในเรื่องที่พิจารณาสอบสวนหรือศึกษาอยู่นั้นได้ รัฐธรรมนูญฉบับก่อนที่จะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 บัญญัติให้คณะกรรมการมีอำนาจเรียกเอกสารหรือเชิญบุคคลมาแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในกิจการที่กระทำหรือในเรื่องที่สอบสวนได้ อย่างไรก็ตามการเรียกเอกสารหรือเชิญบุคคลมาแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นของคณะกรรมการเป็นการขอความร่วมมือโดยไม่มีสภาพบังคับในทางกฎหมาย ทำให้คณะกรรมการขณะนั้นไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เปลี่ยนแปลงแก้ไขถ้อยคำในบทบัญญัติเกี่ยวกับอำนาจของคณะกรรมการจากคำว่า “อำนาจเรียก” หรือ “อาจเรียก” มาเป็นคำว่า “อำนาจออกคำสั่งเรียก” แต่ไม่ได้กำหนดให้การใช้อำนาจออกคำสั่งเรียกของคณะกรรมการมีสภาพบังคับในทางกฎหมาย ทำให้คณะกรรมการยังคงไม่ได้รับความร่วมมือจากบุคคลที่เชิญมาแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นหรือให้ส่งเอกสารต่าง ๆ เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จึงเพิ่มเติมหลักการสำคัญไว้ในมาตรา 135 เพื่อให้คำสั่งเรียกของคณะกรรมการมีสภาพบังคับในทางกฎหมาย โดย

เพิ่มเติมถ้อยคำ “ตามที่กฎหมายบัญญัติ” อันเป็นฐานนำไปสู่การตราพระราชบัญญัติคำสั่งเรียกของคณะกรรมการสิทธิการของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา พ.ศ. 2554

เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 129 กำหนดหลักการและสาระสำคัญใหม่ที่เปลี่ยนแปลงจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 135 ซึ่งพระราชบัญญัติคำสั่งเรียกของคณะกรรมการสิทธิการของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา พ.ศ. 2554 อาศัยอำนาจตราเป็นกฎหมายขึ้นใช้บังคับ ดังนั้นพระราชบัญญัติคำสั่งเรียกของคณะกรรมการสิทธิการของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา พ.ศ. 2554 มาตรา 5 ที่บัญญัติอำนาจของคณะกรรมการในการออกคำสั่งเรียกเอกสารจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความเห็นในกิจการที่กระทำหรือในเรื่องที่พิจารณาสอบสวนหรือศึกษาอยู่นั้นได้ มาตรา 8 ที่บัญญัติขั้นตอนในการออกคำสั่งเรียกไว้ และมาตรา 13 ที่กำหนดโทษทางอาญาแก่ผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกของคณะกรรมการ ย่อมกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เป็นภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และเป็นบทบัญญัติที่ไม่สอดคล้องกับหลักการของรัฐธรรมนูญ มาตรา 129 จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 129

บทสรุป

จะเห็นได้ว่าศาลรัฐธรรมนูญไทยได้ใช้หลักการรัฐธรรมนูญที่สำคัญ ได้แก่ หลักความเสมอภาค สิทธิและเสรีภาพ หลักสันนิษฐานความบริสุทธิ์ หลักนิติธรรม หลักความได้สัดส่วน และหลักแบ่งแยกอำนาจ เป็นกรอบในการวินิจฉัยว่ากฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ ซึ่งสะท้อนถึงการพัฒนาของกระบวนการยุติธรรมทางรัฐธรรมนูญไทยให้อยู่บนรากฐานสิทธิมนุษยชนสากล

ส่วนที่สาม ผลสะท้อนทางกฎหมายและนโยบาย

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ชี้ว่ากฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ไม่เพียงแต่มีผลให้บทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้น ๆ “ตกไป” ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 5 เท่านั้น แต่ยังส่งผลสะท้อนในทางกฎหมายและนโยบายหลายประการ ดังนี้

3.1 การแก้ไขและปรับปรุงกฎหมายภายหลังคำวินิจฉัย

หนึ่งในผลสำคัญที่สุดของคำวินิจฉัยคือ การผลักดันให้เกิดการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและมาตรฐานสิทธิมนุษยชน

กรณีการทำแท้ง (คำวินิจฉัยที่ 4/2563) ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามาตรา 301 แห่งประมวลกฎหมายอาญาเป็นการจำกัดสิทธิของสตรีเกินสมควรแก่เหตุ ทำให้รัฐสภาต้องแก้ไขกฎหมายดังกล่าว โดยปรับให้หญิงมีสิทธิยุติการตั้งครรภ์ได้ในกรอบอายุครรภ์ที่กำหนด ส่งผลให้ประเทศไทยมีกฎหมายทำแท้งที่สอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากลมากขึ้น

กรณีคดีฟ้องผู้ตามมาตรา 1523 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (คำวินิจฉัยที่ 13/2567) การที่ศาลรัฐธรรมนูญชี้ว่าบทบัญญัติที่ให้สิทธิสามีฟ้องหย่าแต่เพียงฝ่ายเดียวเป็นการเลือกปฏิบัติระหว่างเพศ ทำให้ฝ่ายนิติบัญญัติต้องเร่งแก้ไขกฎหมายครอบครัวให้สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญ และพันธกรณีระหว่างประเทศ เช่น อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: CEDAW) หรือเรียกโดยย่อว่า อนุสัญญา CEDAW เป็นต้น

3.2 การคุ้มครองสิทธิของประชาชนในเชิงรูปธรรม

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญได้สร้าง “ผลเชิงรูปธรรม” ต่อสิทธิของประชาชนในหลายด้าน เช่น สิทธิในร่างกายและสุขภาพ คดีทำแท้ง (4/2563) ยืนยันสิทธิของสตรีในการตัดสินใจเกี่ยวกับร่างกายตนเอง

สิทธิในการประกอบอาชีพ คดีแบ่งข้าวหมัก (25/2547) และคดีร้านข้าวต้ม (12/2552) สะท้อนถึงการปกป้องเสรีภาพทางเศรษฐกิจ

สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง คดีผู้ใหญ่บ้าน (13/2563, 7-8/2565, 5/2567) ทำให้กฎหมายที่จำกัดสิทธิของบุคคลในการเข้ารับตำแหน่งทางการเมืองถูกยกเลิก

สิทธิในทรัพย์สิน คดีเวนคืน (2/2564) ทำให้มาตรการเวนคืนต้องจ่ายค่าทดแทนที่เป็นธรรมแก่ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ

สิทธิในกระบวนการยุติธรรมที่เป็นธรรม คดีฎีกาคดีทุจริตและค้ำมนุษย์ (22/2565, 7/2567) ขยายหลักความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรมไปสู่กลุ่มคดีพิเศษ

3.3 การยกระดับมาตรฐานกฎหมายไทยสู่สิทธิมนุษยชนสากล

คำวินิจฉัยหลายคำมีผลเชื่อมโยงกับพันธกรณีสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศไทยเป็นภาคี เช่น กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ยืนยันหลักห้ามกำหนดโทษย้อนหลัง (คดี คสช. 30/2563) และหลักสันนิษฐานความบริสุทธิ์ (คดีขายตรง 12/2555, คดีกฎหมายอ้าว 3/2559)

อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ (CEDAW) สนับสนุนคำวินิจฉัยคดีข้อสกุณกรिया (21/2546), คดีความเสมอภาคทางภาษีกับสิทธิเสรีภาพของหญิงมีสามี (17/2555) และคดีฟ้องผู้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1523 (13/2567)

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (CRPD) แม้ยังไม่ปรากฏโดยตรง แต่แนวคำวินิจฉัยเรื่องความเสมอภาคมีแนวโน้มรองรับสิทธิคนพิการในอนาคต

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญเหล่านี้จึงไม่เพียงแต่มีผลในทางกฎหมายภายในประเทศ แต่ยังเป็น “สะพานเชื่อม” ให้ประเทศไทยเคารพและปฏิบัติตามพันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชนในระดับนานาชาติ

3.4 ผลทางนโยบายและการเมือง

ในระดับนโยบาย คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญส่งผลกระทบต่อข้อกำหนดนโยบายสาธารณะของรัฐ เช่น

กระทรวงสาธารณสุขต้องปรับนโยบายเกี่ยวกับบริการด้านอนามัยเจริญพันธุ์ภายหลังคำวินิจฉัยเรื่องทำแท้ง

กระทรวงมหาดไทยต้องปรับปรุงหลักเกณฑ์เกี่ยวกับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน

กระทรวงยุติธรรมและหน่วยงานด้านกฎหมายต้องปรับปรุงระบบกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรม

ในทางการเมือง คำวินิจฉัยบางคำยังสะท้อนบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญในการถ่วงดุลอำนาจรัฐ โดยเฉพาะในคดีคำสั่งเรียกของกรมการ (17/2563) ซึ่งศาลยืนยันหลักการแบ่งแยกอำนาจว่าสภาผู้แทนราษฎรไม่อาจก้าวล่วงอำนาจตุลาการเกินขอบเขต

บทสรุป

ผลสะท้อนของคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ชี้ว่ากฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญจึงปรากฏทั้งในมิติกฎหมาย (การแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย) สิทธิมนุษยชน (การขยายความคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐาน) นโยบายสาธารณะ (การปรับเปลี่ยนมาตรการของรัฐ) และการเมืองการปกครอง (การถ่วงดุลอำนาจ) ซึ่งสะท้อนถึงพลังของคำวินิจฉัยในฐานะ “กลไกปฏิรูปกฎหมาย” ของประเทศ

ส่วนที่สี่ การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

แม้ว่าคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ชี้ว่ากฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญได้สร้างผลสะท้อนเชิงบวกอย่างมากต่อระบบกฎหมายและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ แต่ก็ยังมีประเด็นที่ควรพิจารณาเชิงวิพากษ์ทั้งในแง่ จุดแข็ง และข้อจำกัด

4.1 ศาลรัฐธรรมนูญในฐานะ “ผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญ” (Guardian of the Constitution)

ศาลรัฐธรรมนูญมีบทบาทสำคัญในการเป็น “องค์กรพิทักษ์รัฐธรรมนูญ” โดยทำหน้าที่ตีความและตรวจสอบให้กฎหมายสอดคล้องกับหลักการรัฐธรรมนูญ หลายคำวินิจฉัยสะท้อนการยืนหยัดเพื่อสิทธิเสรีภาพ เช่น คดีชื่อสกุลภริยา (21/2546), คดีทำแท้ง (4/2563) และคดีฟ้องผู้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1523 (13/2567) ที่แสดงถึงความกล้าหาญทางตุลาการ (judicial activism) ในการยืนข้างสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาค

การดำเนินบทบาทเช่นนี้ช่วยสร้างความชัดเจนว่า ศาลรัฐธรรมนูญมิได้เป็นเพียงองค์กรตีความกฎหมายในเชิงเทคนิค แต่เป็น “สถาบันพิทักษ์สิทธิ” ของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด constitutional justice ในต่างประเทศ

4.2 จุดแข็งของแนววินิจฉัย

มีข้อสังเกตหลายประการที่ควรพิจารณา ได้แก่

4.2.1 การยกระดับมาตรฐานสิทธิมนุษยชน

คำวินิจฉัยที่เกี่ยวข้องกับสิทธิสตรี เช่น คดีชื่อสกุลภริยา และคดีฟ้องผู้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1523 ช่วยยกระดับมาตรฐานความเสมอภาคทางเพศของไทยให้ใกล้เคียงกับมาตรฐานสากลและพันธกรณี CEDAW

4.2.1 การยืนยันหลักการนิติธรรม

คำวินิจฉัยกรณีไม่มารายงานตัว คสช. (คำวินิจฉัยที่ 30/2563) และคดีเวนคืน (คำวินิจฉัยที่ 2/2564) ช่วยตอกย้ำหลักห้ามกำหนดโทษย้อนหลังและหลักค่าทดแทนที่เป็นธรรม ซึ่งเป็นรากฐานของหลักนิติธรรม (Rule of Law)

4.2.3 การรับหลักความได้สัดส่วน

คำวินิจฉัยกรณีผู้ใหญ่บ้าน และกรณีภาษีฟอกเงิน แสดงให้เห็นว่าศาลรัฐธรรมนูญไทยได้นำหลักการสากลเรื่อง proportionality มาใช้จริง อันเป็นสัญญาณของการบูรณาการแนวคิดกฎหมายเปรียบเทียบเข้าสู่ระบบกฎหมายไทย

4.3 ข้อจำกัดและประเด็นปัญหา

อย่างไรก็ดี ยังมีข้อสังเกตเชิงวิพากษ์ขอบเขตการใช้หลักความได้สัดส่วน แม้จะมีการนำหลักความได้สัดส่วนมาใช้ แต่ในทางปฏิบัติยังขาดการวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง 3 ขั้นตอน ตามลำดับ อันได้แก่ ความเหมาะสม ความจำเป็น และความได้ดุลยภาพ ได้อย่างเป็นระบบเหมือนศาลรัฐธรรมนูญเยอรมนี ทำให้การใช้หลักความได้สัดส่วนยังไม่มั่นคงพอ

4.4 บทเรียนจากกฎหมายเปรียบเทียบ

เมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศ ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมนีและเกาหลีใต้ได้พัฒนาหลักการตีความสิทธิอย่างสม่ำเสมอและเป็นระบบ เช่น เยอรมนีใช้หลักความได้สัดส่วนอย่างเข้มแข็งและเป็นรูปแบบชัดเจน ส่วนเกาหลีใต้ใช้หลักสิทธิมนุษยชนเป็นแกนกลางของการตีความคดีร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญ

ดังนั้น ศาลรัฐธรรมนูญไทยอาจต้องเสริมความสม่ำเสมอของแนววินิจฉัย และยกระดับมาตรฐานการใช้หลักการสากล เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศและต่างประเทศ

บทสรุป

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีคุณูปการต่อการคุ้มครองสิทธิและการดำรงหลักนิติธรรมอย่างชัดเจน แต่ยังมีข้อท้าทายด้านความสม่ำเสมอ ความโปร่งใส และการวิเคราะห์เชิงหลักการที่ต้องพัฒนา การวิพากษ์นี้ไม่เพียงแต่ช่วยสะท้อนปัญหา แต่ยังเป็นแนวทางสำคัญเพื่อยกระดับมาตรฐานตุลาการรัฐธรรมนูญไทยในอนาคต

ส่วนที่ห้า บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ชี้ว่ากฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญจำนวน 33 คำวินิจฉัย ระหว่างรัฐธรรมนูญ 2540 จนถึงรัฐธรรมนูญ 2560 แสดงให้เห็นว่า ศาลรัฐธรรมนูญไทยมิได้ทำหน้าที่เพียงตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญเชิงรูปแบบ หากแต่ได้พัฒนาบทบาทเป็น “ผู้พิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ” ของประชาชน และเป็นกลไกขับเคลื่อนหลักนิติธรรมในสังคม

5.1 บทสรุป

5.1.1 พัฒนาการของคำวินิจฉัย

ศาลรัฐธรรมนูญได้ยกระดับการคุ้มครองสิทธิจากคดีแรก ๆ เช่น คดีชื่อสกุลภริยา (คำวินิจฉัยที่ 21/2546) ไปจนถึงคดีมาตรา 1523 (คำวินิจฉัยที่ 13/2567) ที่สะท้อนการพัฒนาต่อเนื่องในการคุ้มครองสิทธิความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

5.1.2 หลักการสำคัญ

คำวินิจฉัยได้ต่อยอดหลักสำคัญของกฎหมายรัฐธรรมนูญ ได้แก่ ความเสมอภาค สิทธิและเสรีภาพ สันนิษฐานความบริสุทธิ์ หลักนิติธรรม และหลักความได้สัดส่วน ซึ่งเป็นรากฐานของระบอบประชาธิปไตยแบบนิติรัฐ

5.1.3 ผลสะท้อนทางกฎหมายและนโยบาย

หลายคำวินิจฉัยนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย เช่น กฎหมายทำแท้งตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 กฎหมายฟ้องผู้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1523 และกรณีของความรับผิดของผู้แทนนิติบุคคลจนได้มีการดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวกับความรับผิดในทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นการส่งผลให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนได้รับการคุ้มครองเชิงรูปธรรมมากขึ้น

5.1.4 ข้อวิพากษ์

แม้ศาลรัฐธรรมนูญจะมีบทบาทสำคัญ แต่ก็ยังเผชิญข้อจำกัด เช่น ความไม่สม่ำเสมอของแนววินิจฉัย ข้อวิจารณ์เรื่องการเมืองแทรกแซง และการใช้หลักสัดส่วนที่ยังไม่เป็นระบบเทียบเท่าศาลต่างประเทศ

5.2 ข้อเสนอแนะ

เพื่อพัฒนาบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญในการพิทักษ์สิทธิและหลักนิติธรรม สามารถเสนอแนะได้ดังนี้

5.2.1 การสร้างความสม่ำเสมอของแนววินิจฉัย

ควรยึดหลักการตีความอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการใช้หลักสัดส่วนและหลักสิทธิมนุษยชน เพื่อสร้างบรรทัดฐานที่มั่นคงและลดความไม่แน่นอนของกฎหมาย

5.2.2 การเสริมสร้างความโปร่งใสและอิสระ

เพื่อลดข้อครหาทางการเมือง ควรเผยแพร่เหตุผลของคำวินิจฉัยอย่างละเอียด และส่งเสริมความเข้าใจสาธารณะเกี่ยวกับหลักการรัฐธรรมนูญผ่านการสื่อสารเชิงวิชาการและรายงานประจำปี

5.2.3 การบูรณาการหลักสิทธิมนุษยชนสากล

ควรใช้กติการะหว่างประเทศ เช่น ICCPR และ CEDAW เป็นบรรทัดฐานอ้างอิงร่วมกับรัฐธรรมนูญไทย เพื่อให้แนววินิจฉัยสอดคล้องกับมาตรฐานสากลและสร้างความเชื่อมโยงระหว่างกฎหมายภายในกับกฎหมายระหว่างประเทศ

5.2.4 การส่งเสริมงานวิจัยและเปรียบเทียบกฎหมาย

ควรศึกษาประสบการณ์ของศาลรัฐธรรมนูญต่างประเทศ โดยเฉพาะเยอรมนี ออสเตรีย เกาหลีใต้ และตุรกี เพื่อนำแนวทางที่เป็นระบบมาใช้ปรับปรุงวิธีการวินิจฉัยคดีในประเทศไทย

บทส่งท้าย

คำวินิจฉัยที่ชี้ว่ากฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมิใช่เพียงการแก้ไขความขัดแย้งทางกฎหมาย แต่เป็น “เครื่องมือปฏิรูปกฎหมาย” ที่ช่วยยกระดับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนของประเทศ และสร้างรากฐานที่มั่นคงให้แก่ระบอบประชาธิปไตยแบบนิติรัฐในประเทศไทย การพัฒนาศาลรัฐธรรมนูญไทยให้มีความสม่ำเสมอ โปร่งใส และสอดคล้องกับมาตรฐานสากล จะทำให้ศาลสามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นองค์กรพิทักษ์รัฐธรรมนูญได้อย่างแท้จริง

ภาคผนวก

รวมสรุปคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ
ที่วินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ
จำนวน 33 คำวินิจฉัย จำแนกตามรัฐธรรมนูญ 4 ฉบับ

รัฐธรรมนูญ 2540 (จำนวน 4 คำวินิจฉัย)

1. คำวินิจฉัยที่ 21/2546 (การบังคับให้ฝ่ายหญิงต้องใช้ชื่อสกุลของสามี)
2. คำวินิจฉัยที่ 24/2546 (สิทธิในการได้รับความยุติธรรมในกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร)
3. คำวินิจฉัยที่ 45/2546 (การเลือกปฏิบัติจากเชื้อชาติของบิดาและหลักความเสมอภาคทางกฎหมาย)
4. คำวินิจฉัยที่ 25/2547 (การค้าขายแปงข้าวหมักกับเสรีภาพทางอาชีพ)

รัฐธรรมนูญ 2550 (จำนวน 11 คำวินิจฉัย)

5. คำวินิจฉัยที่ 12/2552 (การจำกัดเวลาเปิดร้านอาหารกับหลักเสรีภาพทางอาชีพ)
6. คำวินิจฉัยที่ 12/2555 (สันนิษฐานความผิดอาญาจากสถานะของบุคคลในกฎหมายว่าด้วยชายตรง)
7. คำวินิจฉัยที่ 15/2555 (ความพิการกับสิทธิในการเข้าสู่ตำแหน่งตุลาการ)
8. คำวินิจฉัยที่ 17/2555 (ความเสมอภาคทางภาษีกับสิทธิเสรีภาพของหญิงมีสามี)
9. คำวินิจฉัยที่ 4/2556 (สิทธิในกระบวนการยุติธรรมระหว่างประเทศกับกฎหมายความร่วมมือทางอาญา)
10. คำวินิจฉัยที่ 5/2556 (สันนิษฐานความผิดอาญาจากสถานะของบุคคลในกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์)
11. คำวินิจฉัยที่ 10/2556 สันนิษฐานความผิดอาญาจากสถานะของบุคคลในกฎหมายการประกอบกิจการโทรคมนาคม
12. คำวินิจฉัยที่ 11/2556 (สันนิษฐานความผิดอาญาจากสถานะของบุคคลในกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ)
13. คำวินิจฉัยที่ 13/2556 (สิทธิในทรัพย์สินกับอำนาจรัฐเรื่องการวางท่อน้ำโดยไม่จ่ายค่าทดแทน)
- 14.-15. คำวินิจฉัยที่ 19-20/2556 (สันนิษฐานความผิดอาญาจากสถานะของบุคคลในกฎหมายว่าด้วยปุ๋ย)

รัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) 2557 (จำนวน 1 คำวินิจฉัย)

16. คำวินิจฉัยที่ 3/2559 (สันนิษฐานความผิดอาญาจากสถานะของบุคคลในกฎหมายว่าด้วยอ้าว)

รัฐธรรมนูญ 2560 (จำนวน 17 คำวินิจฉัย)

- 17.-18. คำวินิจฉัยที่ 6-7/2561 (การใช้กฎหมายที่เป็นคุณต่อจำเลยในคดียาเสพติด)
19. คำวินิจฉัยที่ 2/2562 (สิทธิในร่างกายกับอำนาจรัฐกรณีการพิมพ์ลายนิ้วมือกับการบังคับในคดีอาญา)
20. คำวินิจฉัยที่ 4/2563 (สิทธิในร่างกายของหญิงกับการยุติการตั้งครรภ์)
21. คำวินิจฉัยที่ 13/2563 (การไม่จำแนกประเภทความผิด และไม่กำหนดระยะเวลาการจำกัดสิทธิกับสิทธิสมัครเป็นผู้ใหญ่บ้านกรณีกฎหมายเลือกตั้ง)
22. คำวินิจฉัยที่ 17/2563 (อำนาจกรรมาธิการในรัฐธรรมนูญใหม่เรื่องอำนาจออกคำสั่งเรียก)

23. คำวินิจฉัยที่ 30/2563 (ความผิดฐานไม่มารายงานตัวกับบทบัญญัติที่ขัดหลักนิติธรรม)
24. คำวินิจฉัยที่ 2/2564 (การเวนคืนโดยไม่รับค่าทดแทนกับหลักสิทธิในทรัพย์สิน)
25. คำวินิจฉัยที่ 8/2564 (ภาษีกับการพอกเงินเกี่ยวกับมาตรา 37 ตี แห่งประมวลรัษฎากร)
- 26.-27. คำวินิจฉัยที่ 7-8/2565 (การไม่จำแนกประเภทความผิด และไม่กำหนดระยะเวลาการจำกัดสิทธิกับสิทธิสมัครเป็นผู้ใหญ่บ้านกรณีกฎหมายยาเสพติด)
28. คำวินิจฉัยที่ 22/2565 (ความเสมอภาคในการฎีกาคดีทุจริต)
29. คำวินิจฉัยที่ 5/2566 (หลักความได้สัดส่วนในการจำกัดสิทธิสมัครเลือกตั้ง)
30. คำวินิจฉัยที่ 5/2567 (การไม่จำแนกประเภทความผิด และไม่กำหนดระยะเวลาการจำกัดสิทธิกับสิทธิสมัครเป็นผู้ใหญ่บ้านกรณีกฎหมายป่าไม้)
31. คำวินิจฉัยที่ 7/2567 (ความเสมอภาคในการฎีกาคดีค้ามนุษย์)
32. คำวินิจฉัยที่ 8/2567 (หลักความเสมอภาคในการบริหารงานตุลาการกรณีอำนาจ ก.ต. ในการลงโทษเลขาธิการศาลยุติธรรม)
33. คำวินิจฉัยที่ 13/2567 (การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมในกฎหมายครอบครัวตามมาตรา 1523 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์)

หมายเหตุ สีเขียว มีผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา หรือผู้ตรวจการแผ่นดิน เป็นผู้ร้อง จำนวน 9 กรณี ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 21/2546, 24/2546, 45/2546, 15/2555, 17/2555, 5/2556, 8/2567 และ 13/2567

สีดำ มีศาลยุติธรรม และศาลปกครอง เป็นผู้ร้อง จำนวน 23 กรณี (ที่เหลือ)

สีแดง มีประชาชน เป็นผู้ร้อง จำนวน 1 กรณี ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 4/2563 (คดีกฎหมายแท่ง)

ตารางสรุปจำแนกตามรัฐธรรมนูญ

- ตารางที่ 1 : บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ จำนวน 4 คำวินิจฉัย
- ตารางที่ 2 : บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ จำนวน 11 คำวินิจฉัย
- ตารางที่ 3 : บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ จำนวน 1 คำวินิจฉัย
- ตารางที่ 4 : บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ จำนวน 17 คำวินิจฉัย

ดังนี้

ตารางที่ 1 : บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัย
ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ
จำนวน 4 คำวินิจฉัย

ชื่อกฎหมาย	มาตรา/ข้อ ของกฎหมาย	รัฐธรรมนูญ 2540	คำวินิจฉัยที่ (มติ)
1) พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505	มาตรา 12 “หญิงมีสามี ให้ใช้ชื่อสกุลของ สามี”	มาตรา 30 (หลักความ เสมอภาค)	21/2546 (มติ 13 ต่อ 2)
2) พระราชบัญญัติธรรมนูญ ศาลทหาร พ.ศ. 2498	มาตรา 19 วรรคสาม “...คดีที่ศาลจังหวัดทหารไม่มี อำนาจพิพากษา ให้ศาลจังหวัด ทหารทำความเห็นส่งสำนวนไป ให้ศาลมณฑลทหารหรือศาล ทหารกรุงเทพพิพากษาแล้วแต่ กรณี...”	มาตรา 236 (หลักการนี้ พิจารณาคดี ของศาล)	24/2546 (มติ 9 ต่อ 5)
3) พระราชบัญญัติการ เลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล พุทธศักราช 2482	มาตรา 20 (1) แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง สมาชิกสภาเทศบาล (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2538 เฉพาะในส่วน ที่บัญญัติว่า “...แต่บุคคลผู้มี สัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่าง ด้าว ต้องมีคุณสมบัติตามที่ กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วย การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรอีกด้วย”	มาตรา 30 (หลักความ เสมอภาค)	45/2546 (มติ 12 ต่อ 3)
4) พระราชบัญญัติสุรา พ.ศ. 2493	มาตรา 24 และมาตรา 26 เฉพาะความหมายของ “เชื้อ สุรา” ในส่วนที่หมายความถึง “แป้งข้าวหมัก”	มาตรา 50 (เสรีภาพในการ ประกอบกิจการ หรือประกอบ อาชีพและการ แข่งขันโดยเสรี อย่างเป็นธรรม)	25/2547 (มติ 8 ต่อ 6)

ตารางที่ 2 : บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัย

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

จำนวน 11 คำวินิจฉัย

ชื่อกฎหมาย	มาตรา/ข้อ ของกฎหมาย	รัฐธรรมนูญ 2550	คำวินิจฉัย (มติ)
5) ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 45 ลงวันที่ 17 มกราคม 2515 ข้อ 3 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 252 ลงวันที่ 16 พฤศจิกายน 2515	ข้อ 3 “ข้อ 3 ห้ามมิให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองสถานที่ขายอาหารหรือเครื่องดื่ม ขายอาหารหรือเครื่องดื่ม ตั้งแต่เวลา 01.00 นาฬิกา ถึง 05.00 นาฬิกา เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจากอธิบดีกรมตำรวจ สำหรับนครหลวงกรุงเทพมหานคร หรือผู้ว่าราชการจังหวัด สำหรับจังหวัดอื่น ห้ามมิให้ ผู้ใดรับประทานอาหารหรือเครื่องดื่มในสถานที่ขายอาหารหรือเครื่องดื่มในกำหนดเวลาห้ามขาย เว้นแต่สถานที่ขายอาหารหรือเครื่องดื่มนั้นได้รับใบอนุญาตให้ขายได้ตามวรรคหนึ่ง ความในวรรคสองไม่ให้ใช้บังคับแก่เจ้าของ ผู้ครอบครอง บริวาร หรือผู้ทำงานในสถานที่นั้น หลักเกณฑ์ เงื่อนไข หรือวิธีการเกี่ยวกับการขอใบอนุญาต การอนุญาต การออก	มาตรา 29 วรรคหนึ่ง (หลักการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ) และมาตรา 43 (เสรีภาพในการประกอบกิจการหรือประกอบอาชีพและการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม)	12/2552 (มติ 8 ต่อ 1 ขัดหรือแย้งต่อมาตรา 29 วรรคหนึ่ง) (มติเสียงข้างมาก 7 เสียง ขัดหรือแย้งต่อมาตรา 43)

ชื่อกฎหมาย	มาตรา/ข้อ ของกฎหมาย	รัฐธรรมนูญ 2550	คำวินิจฉัย (มติ)
	<p>ใบอนุญาต การแสดงใบอนุญาต การต่ออายุใบอนุญาต การขายอาหารหรือเครื่องดื่มของผู้รับใบอนุญาตค่าธรรมเนียมการออกและการต่ออายุใบอนุญาต ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง</p> <p>ความในวรรคหนึ่งและวรรคสองไม่ใช้บังคับแก่การขาย การรับประทาน หรือการดื่มในสถานบริการตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ”</p> <p>(คดีร้านข้าวต้ม)</p>		
6) พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545	<p>มาตรา 54 เฉพาะในส่วนที่ สันนิษฐานให้กรรมการผู้จัดการ หรือบุคคลใด ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น ต้องรับโทษทางอาญาร่วมกับการกระทำความผิดของนิติบุคคลโดยไม่ปรากฏว่ามีการกระทำหรือเจตนาประการใด อันเกี่ยวกับการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น</p>	<p>มาตรา 39 วรรคสอง (หลักในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มี ความผิด)</p>	<p>12/2555 (มติ 5 ต่อ 4)</p>
7) พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543	<p>มาตรา 26 วรรคหนึ่ง (10) เฉพาะในส่วนที่บัญญัติว่า “...มี ภายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะ เป็นข้าราชการตุลาการ...”</p>	<p>มาตรา 30 วรรคสาม (หลักความเสมอภาค</p>	<p>15/2555 (มติ 6 ต่อ 3)</p>

ชื่อกฎหมาย	มาตรา/ข้อ ของกฎหมาย	รัฐธรรมนูญ 2550	คำวินิจฉัย (มติ)
		และการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม)	
8) ประมวลรัษฎากร	มาตรา 57 ตี และมาตรา 57 เบญจ (การยื่นภาษีของสามีและภรรยา)	มาตรา 30 (หลักความเสมอภาค)	17/2555 (มติ 7 ต่อ 2)
9) พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. 2535	มาตรา 41 “บรรดาพยานหลักฐานและเอกสารที่ได้มาตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่าเป็นพยานหลักฐานและเอกสารที่รับฟังได้ตามกฎหมาย”	มาตรา 3 วรรคสอง (หลักนิติธรรม) มาตรา 29 (หลักการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ) และมาตรา 40 (2) (3) (4) และ (7) (สิทธิในกระบวนการยุติธรรม)	4/2556 (มติ 5 ต่อ 4)
10) พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537	มาตรา 74 เฉพาะในส่วนที่สันนิษฐานให้กรรมการหรือผู้จัดการทุกคนของนิติบุคคลนั้นเป็นผู้ร่วมกระทำผิดกับนิติบุคคลนั้น โดยไม่ปรากฏว่ามีส่วนเกี่ยวข้องอย่างใดอย่างหนึ่งกับการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น มีปัญหาเกี่ยวกับ	มาตรา 39 วรรคสอง (หลักในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด)	5/2556 (มติ 6 ต่อ 3)

ชื่อกฎหมาย	มาตรา/ข้อ ของกฎหมาย	รัฐธรรมนูญ 2550	คำวินิจฉัย (มติ)
	ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เพราะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 39 วรรคสอง		
11) พระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2544	มาตรา 78 เฉพาะในส่วนที่ สันนิษฐานให้กรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่ง รับผิดชอบในการดำเนินงาน ของนิติบุคคลนั้น ต้องรับโทษ ทางอาญาร่วมกับการกระทำ ความผิดของ นิติบุคคลโดยไม่ปรากฏว่ามี การกระทำหรือเจตนาประการใด อันเกี่ยวกับการกระทำความผิด ของนิติบุคคลนั้น ขัดแย้งต่อ รัฐธรรมนูญ มาตรา 39 วรรคสอง	มาตรา 39 วรรคสอง (หลักในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ ก่อนว่าผู้ต้องหา หรือจำเลยไม่มี ความผิด)	10/2556 (มติ 5 ต่อ 3)
12) พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509	มาตรา 28/4 เฉพาะในส่วนที่ สันนิษฐานให้กรรมการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่ง รับผิดชอบในการดำเนินงาน ของนิติบุคคลนั้น ต้องรับโทษ ตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิด นั้น ๆ ด้วย โดยไม่ปรากฏว่ามี การกระทำหรือเจตนาประการ ใดอันเกี่ยวกับการกระทำ ความผิดของนิติบุคคลนั้น เป็น บทบัญญัติที่ขัดแย้งต่อ รัฐธรรมนูญ มาตรา 39 วรรคสอง ประกอบมาตรา 3 วรรคสอง	มาตรา 39 วรรคสอง (หลักในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ ก่อนว่าผู้ต้องหา หรือจำเลยไม่มี ความผิด) ประกอบมาตรา 3 วรรคสอง (หลักนิติธรรม)	11/2556 (มติ 4 ต่อ 3)

ชื่อกฎหมาย	มาตรา/ข้อ ของกฎหมาย	รัฐธรรมนูญ 2550	คำวินิจฉัย (มติ)
13) พระราชบัญญัติการ ประปาส่วนภูมิภาค พ.ศ. 2522	มาตรา 30 เฉพาะในส่วนที่ บัญญัติให้ตีความได้ว่าการ ประปาส่วนภูมิภาคไม่ต้องจ่าย ค่าทดแทนในการใช้ที่ดินให้กับ เจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดิน ในกรณีที่มีการวางท่อน้ำที่มี ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางไม่ถึง 80 เซนติเมตร ผ่านที่ดินเพื่อ ประโยชน์ในการผลิต การส่ง การจำหน่ายน้ำประปา ชัดหรือ แย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 41	มาตรา 30 (หลักความเสมอ ภาค)	13/2556 (มติ 6 ต่อ 2)
14)-15) พระราชบัญญัติปุ๋ย พ.ศ. 2518	มาตรา 72/5 เฉพาะในส่วนที่ สันนิษฐานให้กรรมการผู้จัดการ หุ้นส่วนผู้จัดการ ผู้แทนนิติ บุคคล หรือบุคคลซึ่งรับผิดชอบ ในการดำเนินงานของนิติบุคคล นั้น ต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้ สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย โดยไม่ปรากฏว่ามีการกระทำ หรือเจตนาประการใดอัน เกี่ยวกับการกระทำความผิด ของนิติบุคคลนั้น เป็น บทบัญญัติที่ขัดแย้งต่อ รัฐธรรมนูญ มาตรา 39 วรรค สอง	มาตรา 39 วรรคสอง (หลักในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ ก่อนว่าผู้ต้องหา หรือจำเลยไม่มี ความผิด)	19-20/2556 (มติ 5 ต่อ 4)

ตารางที่ 3 : บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัย
ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557

ว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

จำนวน 1 คำวินิจฉัย

ชื่อกฎหมาย	มาตราของกฎหมาย	รัฐธรรมนูญ 2557	คำวินิจฉัย (มติ)
16) พระราชบัญญัติว่าด้วย ความผิดเกี่ยวกับการเสนอ ราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542	มาตรา 9 (ที่สันนิษฐานความผิดอาญาของ ผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยไม่ ปรากฏว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ กระทำหรือมีเจตนาประการใด อันเกี่ยวกับการกระทำความผิด นั้น ขัดหรือแย้งต่อหลักนิติ ธรรมและขัดหรือแย้งต่อ รัฐธรรมนูญ มาตรา 4)	หลักนิติธรรม และมาตรา 4 (หลักในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ ก่อนว่าผู้ต้องหา หรือจำเลยไม่มี ความผิด)	3/2559 (มติ 8 ต่อ 1)

ตารางที่ 4 : บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัย
ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ
จำนวน 17 คำวินิจฉัย

ชื่อกฎหมาย	มาตราของกฎหมาย	รัฐธรรมนูญ 2560	คำวินิจฉัย (มติ)
17)-18) พระราชบัญญัติ ยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2560	มาตรา 8 วรรคหนึ่ง เฉพาะ ในส่วนที่ห้ามมิให้นำมาตรา 15 วรรคสาม มาตรา 17 วรรคสอง และมาตรา 26 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติ ยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติยาเสพติดให้ โทษ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2560 มาใช้บังคับแก่คดีที่ยังไม่ถึงที่สุด เป็นบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งต่อ รัฐธรรมนูญ มาตรา 26 และ มาตรา 29 วรรคสอง	มาตรา 26 (หลักการตรา กฎหมายที่มีผล เป็นการจำกัดสิทธิ หรือเสรีภาพของ บุคคล) และมาตรา 29 วรรคสอง (หลักในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ ก่อนว่าผู้ต้องหา หรือจำเลยไม่มี ความผิด)	6-7/2561 (เอกฉันท์ มติ 9 ต่อ 0)
19) ประกาศคณะปฏิรูปการ ปกครองในระบอบ ประชาธิปไตย อันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุข ฉบับที่ 25 เรื่อง การดำเนินการเกี่ยวกับการ ยุติธรรมทางอาญา ลงวันที่ 29 กันยายน พุทธศักราช 2549	ประกาศคณะปฏิรูปการ ปกครองในระบอบ ประชาธิปไตย อันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 25 เรื่อง การ ดำเนินการเกี่ยวกับการยุติธรรม ทางอาญา ลงวันที่ 29 กันยายน พุทธศักราช 2549 เฉพาะในส่วนที่กำหนดให้เป็น ความผิดและโทษทางอาญาตาม ความในวรรคสอง อันเป็น ประเด็นแห่งคดี ที่กำหนด	มาตรา 3 วรรค สอง (หลักนิติธรรม) มาตรา 26 วรรค หนึ่ง (หลักการตรา กฎหมายที่มีผล เป็นการจำกัดสิทธิ	2/2562 (มติ 8 ต่อ 1)

ชื่อกฎหมาย	มาตราของกฎหมาย	รัฐธรรมนูญ 2560	คำวินิจฉัย (มติ)
	<p>มาตรการลงโทษแก่ผู้ซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญากรณีไม่พิมพ์ลายนิ้วมือลายมือหรือลายเท้า ตามคำสั่งของพนักงานอัยการ ผู้ว่าคดีหรือพนักงานสอบสวน โดยให้ผู้ที่ฝ่าฝืนมีความผิดฐานกระทำความผิดเกี่ยวกับการยุติธรรม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ</p>	<p>หรือเสรีภาพของบุคคล) และมาตรา 28 วรรคหนึ่ง (สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย)</p>	
20) ประมวลกฎหมายอาญา	<p>มาตรา 301 (หญิงใดทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูก ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ) หมายเหตุ โดยกำหนดค่าบังคับให้คำวินิจฉัยของศาลในส่วนที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้มีผลเมื่อพ้น 360 วันนับแต่วันที่ศาลมีคำวินิจฉัย (วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2563)</p>	<p>มาตรา 28 (สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย)</p>	<p>4/2563 (มติ 5 ต่อ 4)</p>
21) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457	<p>มาตรา 12 (11) (เฉพาะที่บัญญัติคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง)</p>	<p>มาตรา 26 วรรคหนึ่ง (หลักการตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคล)</p>	<p>13/2563 (มติ 6 ต่อ 2)</p>

ชื่อกฎหมาย	มาตราของกฎหมาย	รัฐธรรมนูญ 2560	คำวินิจฉัย (มติ)
<p>22) พระราชบัญญัติคำสั่งเรียกของคณะกรรมการสิทธิการของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา พ.ศ. 2554</p>	<p>มาตรา 5 (อำนาจของคณะกรรมการสิทธิการในการออกคำสั่งเรียกเอกสารจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความเห็นในกิจการที่กระทำหรือในเรื่องที่พิจารณาสอบสวนหรือศึกษาอยู่นั้นได้)</p> <p>มาตรา 8 (ขั้นตอนการออกคำสั่งเรียกของกรรมการสิทธิการ)</p> <p>มาตรา 13 (ที่กำหนดโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกของคณะกรรมการสิทธิการ) (มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 129)</p>	<p>มาตรา 129 (อำนาจในการตั้งคณะกรรมการสิทธิการของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา</p> <p>และอำนาจของกรรมการสิทธิการ (การดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริง) การเรียกเอกสารหรือบุคคลใดมาชี้แจง ในที่ประชุมคณะกรรมการสิทธิการ)</p>	<p>17/2563 (เอกฉันท์ มติ 8 ต่อ 0)</p>
<p>23) 23.1) ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 29/2557 เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 และ</p>	<p>1) ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 29/2557 เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 และ</p>	<p>มาตรา 26 (หลักการตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคล)</p>	<p>30/2563 - กรณีประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ทั้งสองฉบับขัดหรือ</p>

ชื่อกฎหมาย	มาตราของกฎหมาย	รัฐธรรมนูญ 2560	คำวินิจฉัย (มติ)
<p>23.2) ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 41/2547 เรื่อง กำหนดให้การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกบุคคลให้มารายงานตัวเป็นความผิด ลงวันที่ 26 พฤษภาคม 2557</p>	<p>2) ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 41/2547 เรื่อง กำหนดให้การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกบุคคลให้มารายงานตัวเป็นความผิด ลงวันที่ 26 พฤษภาคม 2557</p> <p>(ขัดเฉพาะในส่วนโทษทางอาญา)</p>	<p>และมาตรา 29 วรรคหนึ่ง</p> <p>(หลักประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากรณีบุคคลไม่ต้องรับโทษอาญาเว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้)</p>	<p>แย้งต่อรัฐธรรมนูญมาตรา 26</p> <p>(เอกฉันท์ มติ 9 ต่อ 0)</p> <p>- เฉพาะประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 29/2557 เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมาตรา 29 วรรคหนึ่ง ด้วย (มติ 7 ต่อ 2)</p> <p>(ขัดเฉพาะในส่วนโทษทางอาญา)</p>
<p>24) พระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2530</p>	<p>มาตรา 34</p> <p>(การร้องขอรับเงินค่าทดแทนที่วางไว้ตามมาตรา 31 ให้ร้องขอรับภายในสิบปีนับแต่วันที่มิ</p>	<p>มาตรา 26 วรรคหนึ่ง</p> <p>(หลักการตรากฎหมายที่มีผล</p>	<p>2/2564</p> <p>(มติ 6 ต่อ 3)</p>

ชื่อกฎหมาย	มาตราของกฎหมาย	รัฐธรรมนูญ 2560	คำวินิจฉัย (มติ)
	การวางเงิน ถ้าวรื้อขอกภายในกำหนดเวลา เช่นว่านั้น ให้เงินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน)	เป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคล)	
25) ประมวลรัษฎากร	<p>มาตรา 37 ตรี</p> <p>(มาตรา 37 ตรี บัญญัติว่า วรรคหนึ่ง “ความผิดตามมาตรา 37 มาตรา 37 ทวิ หรือมาตรา 90/4 ที่ผู้กระทำความผิดเป็นผู้มีหน้าที่เสียภาษีอากรหรือนำส่งภาษีอากร และเป็นความผิดที่เกี่ยวกับจำนวนภาษีอากรที่หลีกเลี่ยงหรือฉ้อโกงตั้งแต่สิบล้านบาทต่อปีภาษีขึ้นไป หรือจำนวนภาษีอากรที่ขอคืนโดยความเท็จโดยฉ้อโกงหรืออุบาย หรือโดยวิธีการอื่นใดทำนองเดียวกัน ตั้งแต่สองล้านบาทต่อปีภาษีขึ้นไป และผู้มีหน้าที่เสียภาษีอากรหรือนำส่งภาษีอากรดังกล่าวได้กระทำความผิดในลักษณะที่เป็นกระบวนการหรือเป็นเครือข่าย โดยสร้างธุรกรรมอันเป็นเท็จหรือปกปิดเงินได้พึงประเมินหรือรายได้ เพื่อหลีกเลี่ยงหรือฉ้อโกงภาษีอากร และมีพฤติกรรมการปกปิดหรือซ่อนเร้นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด เพื่อมิให้ติดตามทรัพย์สินนั้นได้ ให้ถือว่า</p>	<p>มาตรา 26</p> <p>(หลักการตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคล)</p> <p>มาตรา 37 วรรคหนึ่งและวรรคสอง (สิทธิในทรัพย์สิน)</p>	<p>8/2564</p> <p>(มติ 5 ต่อ 4)</p>

ชื่อกฎหมาย	มาตราของกฎหมาย	รัฐธรรมนูญ 2560	คำวินิจฉัย (มติ)
	<p>ความผิดดังกล่าวเป็นความผิดมูลฐานตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เมื่ออธิบดีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการพิจารณากลับกรองความผิดทางอาชญากรรมที่เข้าข่ายความผิดมูลฐานส่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องให้สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินแล้ว ให้ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินต่อไป”</p> <p>ว ร ร ค ส อ ง “คณะกรรมการตามวรรคหนึ่งประกอบด้วย อธิบดี รองอธิบดี และที่ปรึกษากรมสรรพากรทุกคน”)</p>		
26)-27) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457	<p>มาตรา 12 (11)</p> <p>(เฉพาะที่บัญญัติคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยยาเสพติด)</p> <p>หมายเหตุ กำหนดค่าบังคับให้คำวินิจฉัยมีผลเมื่อพ้น 365 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำวินิจฉัย (15 มิถุนายน 2565) และสมควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการแก้ไขปรับปรุง</p>	<p>มาตรา 26</p> <p>(หลักการตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคล)</p>	<p>7-8/2565</p> <p>(เอกฉันท์ มติ 8 ต่อ 0)</p>

ชื่อกฎหมาย	มาตราของกฎหมาย	รัฐธรรมนูญ 2560	คำวินิจฉัย (มติ)
	พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 มาตรา 12 (1) ที่อนุญาตให้มีความเหมาะสมกับประเภทของการกระทำและความหนักเบาตามสภาพแห่งข้อหา ตลอดจนสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน		
28) พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559	มาตรา 46 วรรคสี่ บัญญัติว่า “ในกรณีที่ยอัยการสูงสุดลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาของพนักงานอัยการว่ามีเหตุอันควรที่ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัย ให้ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญและให้ศาลฎีการับฎีกา” หมายเหตุ กำหนดค่าบังคับให้คำวินิจฉัยมีผลเมื่อพ้น 360 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำวินิจฉัย (14 ธันวาคม 2565)	มาตรา 27 วรรคหนึ่ง (หลักความเสมอภาค)	22/2565 (มติ 6 ต่อ 3)
29) พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562	มาตรา 50 (21) บัญญัติว่า “มาตรา 50 บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ... (21) เคยถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งและยังไม่พ้นห้าปี นับแต่วันที่พ้นจากการถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งจนถึงวันเลือกตั้ง ...”	มาตรา 26 วรรคหนึ่ง (หลักการตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคล)	5/2566 (มติ 5 ต่อ 4)

ชื่อกฎหมาย	มาตราของกฎหมาย	รัฐธรรมนูญ 2560	คำวินิจฉัย (มติ)
30) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457	<p>มาตรา 12 (11)</p> <p>(เฉพาะที่บัญญัติคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้)</p> <p>หมายเหตุ กำหนดค่าบังคับให้คำวินิจฉัยมีผลเมื่อพ้น 365 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำวินิจฉัย (1 พฤษภาคม 2567)</p> <p>ทั้งนี้ ในส่วนนี้ ศาลรัฐธรรมนูญมีมติเป็นเสียงข้างมาก (7 ต่อ 1)</p>	<p>มาตรา 26</p> <p>(หลักการตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคล)</p>	<p>5/2567</p> <p>(เอกฉันท์ มติ 8 ต่อ 0)</p>
31) พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีความมนุษย์ พ.ศ. 2559	<p>มาตรา 45 วรรคสี่</p> <p>บัญญัติว่า “ในกรณีที่ยอการสูงสุดหรือพนักงานอัยการซึ่งอัยการอัยการสูงสุดได้รับมอบหมายลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาของพนักงานอัยการว่ามีเหตุอันควรที่ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัย ให้ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญและให้ศาลฎีการับฎีกา”</p> <p>หมายเหตุ กำหนดค่าบังคับให้คำวินิจฉัยมีผลเมื่อพ้น 360 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำวินิจฉัย (23 พฤษภาคม 2567)</p>	<p>มาตรา 27 วรรคหนึ่งและวรรคสาม</p> <p>(หลักความเสมอภาค)</p>	<p>7/2567</p> <p>(มติ 5 ต่อ 4)</p>

ชื่อกฎหมาย	มาตราของกฎหมาย	รัฐธรรมนูญ 2560	คำวินิจฉัย (มติ)
32) พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543	มาตรา 22 (1) เฉพาะส่วนที่บัญญัติให้คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมมีอำนาจดำเนินการทางวินัยแก่ผู้นั้นได้ เช่นเดียวกับข้าราชการตุลาการ ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการ ฝายตุลาการ	<p>มาตรา 26 (หลักการตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคล)</p> <p>มาตรา 27 วรรคหนึ่ง และวรรคสาม (หลักความเสมอภาค)</p> <p>มาตรา 193 (หน่วยงานที่รับผิดชอบงานธุรการของแต่ละศาลที่มีความเป็นอิสระ)</p> <p>มาตรา 196 (การบริหารงานบุคคลเกี่ยวกับผู้พิพากษา ศาลยุติธรรมต้องมีความเป็นอิสระและดำเนินการโดย</p>	<p>8/2567</p> <p>(มติ 8 ต่อ 1)</p> <p>- พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543</p> <p>มาตรา 22 (1) เฉพาะส่วนที่บัญญัติให้คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมมีอำนาจดำเนินการทางวินัยแก่ผู้นั้นได้ เช่นเดียวกับข้าราชการตุลาการ ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการ ฝายตุลาการ</p> <p>ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 26 มาตรา 27 วรรคหนึ่ง และวรรคสาม</p>

ชื่อกฎหมาย	มาตราของกฎหมาย	รัฐธรรมนูญ 2560	คำวินิจฉัย (มติ)
		คณะตุลาการ ศาลยุติธรรม)	<p>และมาตรา 193</p> <p>(มติ 7 ต่อ 2)</p> <p>- พระราชบัญญัติ ระเบียบบริหาร ราชการศาล ยุติธรรม พ.ศ. 2543</p> <p>มาตรา 22 (1) เฉพาะส่วนที่ บัญญัติให้ คณะกรรมการ ตุลาการศาล ยุติธรรมมีอำนาจ ดำเนินการ ทางวินัยแก่ผู้นั้นได้ เช่นเดียวกับ ข้าราชการตุลาการ ตามกฎหมาย ว่าด้วยระเบียบ ข้าราชการ ฝ่ายตุลาการ</p> <p>ขัดหรือแย้งต่อ รัฐธรรมนูญ มาตรา 196</p>

ชื่อกฎหมาย	มาตราของกฎหมาย	รัฐธรรมนูญ 2560	คำวินิจฉัย (มติ)
33) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์	<p>มาตรา 1523 วรรคสอง</p> <p>ที่บัญญัติว่า “สามีจะเรียกค่าทดแทนจากผู้ซึ่งล่วงเกินภริยาไปในการทำงานคู่สาวก็ได้ และภริยาจะเรียกค่าทดแทนจากหญิงอื่นที่แสดงตนโดยเปิดเผยเพื่อแสดงว่าตนมีความสัมพันธ์กับสามีในการทำงานคู่สาวก็ได้”</p> <p>หมายเหตุ กำหนดค่าบังคับให้คำวินิจฉัยมีผลเมื่อพ้น 360 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำวินิจฉัย (18 มิถุนายน 2567)</p> <p>ปัจจุบันมีการปรับปรุงกฎหมายแล้ว</p>	<p>มาตรา 27</p> <p>วรรคหนึ่ง</p> <p>วรรคสอง และ</p> <p>วรรคสาม</p> <p>(หลักความเสมอภาค)</p>	<p>13/2567</p> <p>(เอกฉันท์</p> <p>มติ 9 ต่อ 0)</p>